

**Voorvechters
van
onze
vrijheden**

30 jaar Sacharovprijs

Voorvechters

van

onze

vrijheden

© Europese Unie, Europees Parlement, 2017

Foto's

Enri Canaj/Magnum Photos

Bieke Depoorter/Magnum Photos

Jérôme Sessini/Magnum Photos

Newsha Tavakolian/Magnum Photos,
geassisteerd door Amine Landoulsi

Teksten

Éric Fottorino, geassisteerd door Manon Paulic

Grafisch ontwerp

Hello Dune Lunel

Dankbetuiging

De houders van een Sacharovbeurs:

Asma Kaouech, Ameha Mekonnen,

Jadranka Miličević en Samrith Vaing

Magnum Photos : Clarisse Bourgeois, Antoine

Kimmerlin, Nikandre Koukoulioti, Giulietta

Palumbo, Claire Saillard, Pauline Sain

De in dit boek geuite meningen vallen onder de verantwoordelijkheid van de auteurs en geven niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt van het Europees Parlement weer.

Voorvechters

van

onze

vrijheden

30 jaar Sacharovprijs

Volgende dubbele bladzijde: **Guy le Querrec**
Duitsland, Berlijn, 1989.
*Jongeren vieren Nieuwjaar bovenop de Muur
van Berlijn.*

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
Samrith Vaing	14
Asma Kaouech	48
Ameha Mekonnen	82
Jadranka Miličević	114
Voorvechters van onze vrijheden	151
Sacharovprijs	167
De winnaars	168
De rol van het Europees Parlement	170

Voorwoord

Antonio Tajani

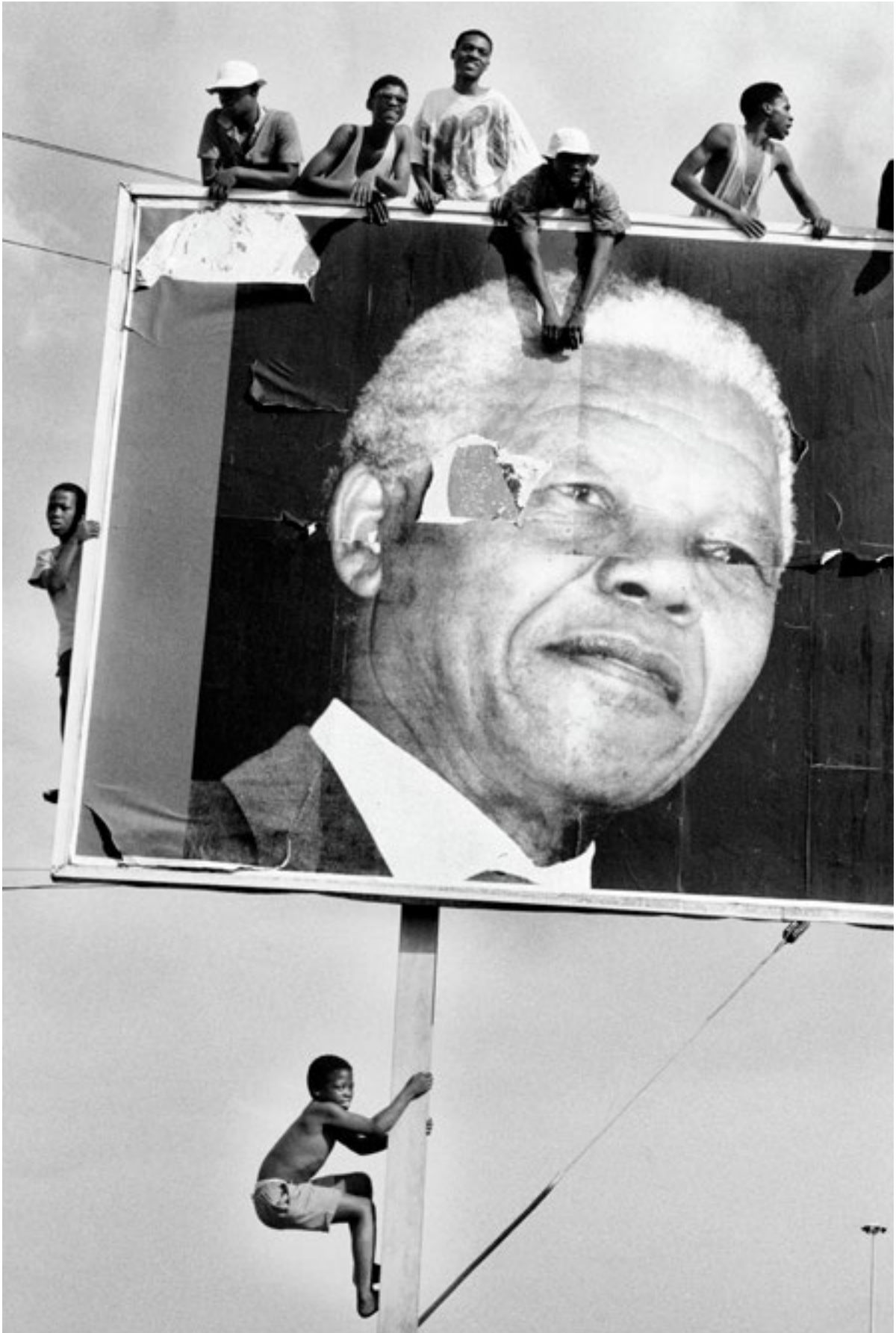
Voorzitter van het Europees Parlement

Dit jaar vieren wij het dertigjarig bestaan van de Sacharovprijs. Vandaag de dag is deze prijs nog even relevant als in 1988, toen hij voor het eerst werd uitgereikt, aan Nelson Mandela en Anatoli Martsjenko. De strijd voor de mensenrechten staat nog altijd hoog op de agenda van het Europees Parlement. De Sacharovprijs voor de vrijheid van denken vormt een van de voornaamste initiatieven op het gebied van de mensenrechten, die ten grondslag liggen aan onze gedeelde waarden.

Tal van uitzonderlijke persoonlijkheden hebben de Sacharovprijs reeds in ontvangst mogen nemen, en in de loop der jaren is de prijs uitgegroeid van een jaarlijkse ceremonie tot een spreekbuis voor de winnaars. Zij worden door het Europees Parlement opgenomen in het netwerk van de Sacharovprijs en gesteund bij het bevorderen van de geest van het initiatief in hun rol van ambassadeur. Samen met de winnaars heeft het Parlement de Sacharov-

beurs voor mensenrechtenactivisten in het leven geroepen om activisten overal ter wereld te steunen.

Dit boek gaat over al die mensen, die net als de winnaars van de prijs op de barricaden gaan staan voor hun rechten en voor een eerlijkere samenleving, en die anderen inspireren om in hun voetsporen te treden. Voorts is dit boek gewijd aan het iconische werk en leven van vier — vier van de vele — moedige beurshouders van de Sacharovprijs, voor wie ik slechts mijn bewondering en steun kan uitspreken. Ook wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om mijn dank te betuigen aan Éric Fottorino, vooraanstaand journalist en schrijver, die erin is geslaagd hun verhaal te vertellen en tegelijkertijd tot nadenken te stemmen met zijn essay over de mensenrechten in de wereld, alsook aan Jérôme Sessini, Bieke Depoorter, Enri Canaj en Newsha Tavakolian, vier gerenommeerde fotografen, die deze verhalen met hun foto's tot leven hebben gebracht.

De afgelopen jaren is de ruimte voor het maatschappelijk middenveld op vele plaatsen in de wereld steeds kleiner geworden. Hier en daar worden organisaties die opkomen voor de grondrechten van hun medeburgers ervan beschuldigd een buitenlandse agenda te hebben. Door middel van intimidatie, gevangenneming en foltering wordt getracht hen de mond te snoeren. Ook in de westerse samenleving en binnen de Europese Unie zelf staan de grondrechten onder druk. Mondiaal terrorisme vormt een bedreiging voor de meest fundamentele vrijheden van onze burgers en moet met vastberadenheid worden bestreden, zonder dat deze vrijheden daarbij in het gedrang komen.

Tot nu toe is de Sacharovprijs al driemaal toegekend aan voorvechters van de democratie uit Cuba: in 2010 aan Guillermo Fariñas, in 2005 aan Damas de Blanco, en in 2002 aan Oswaldo José Payá Sardiñas. Met de toekenning aan Hu Jia in 2008 en aan Wei Jingsheng in 1996 is de lange en moeizame strijd voor de mensenrechten in China tot tweemaal toe in de schijnwerpers geplaatst. Ook hebben wij in 2012 het werk bekroond van de Iraanse activisten Nasrin Sotoudeh en Jafar Panahi, en in 2009 van de Russische niet-gouvernementele organisatie Memorial.

In vele landen waar regeringen journalisten het zwijgen proberen op te leggen en hen onder bedwang trachten te houden, staat de persvrijheid op het spel. Door de Sacharovprijs uit te reiken aan Verslaggevers Zonder Grenzen (2005), de Belarussische Vereniging

van journalisten (2004) en Oslobodjenje (1993) bracht het Europees Parlement hulde aan belangrijke symbolen van de onafhankelijke journalistiek, de ruggengraat van de democratie.

Vrouwen lopen nog altijd het meeste risico op een schending van hun mensenrechten. De winnaars van 2013 en 2005, Malala Yousafzai en Hauwa Ibrahim, zijn vurige voorvechters van de vrouwenrechten en pleiten onder meer voor toegang tot onderwijs. In 2016 werd met de Sacharovprijs hulde gebracht aan twee moedige jezidivrouwen uit Irak, Lamiya Aji Bashar en Nadia Murad, en in 2014 ging de prijs naar de Congolese arts Denis Mukwege — allen personen die in verzet zijn gekomen tegen het afschuwelijke geweld dat vrouwen en kinderen ondergaan in conflict-situaties.

Met de Sacharovprijs wordt ook erkenning gegeven aan de vrijheid van denken zelf, het meest intieme recht onder alle mensenrechten. Winnaars als de Saudische blogger Raif Badawi kwamen in de gevangenis terecht voor het uiten van hun mening.

De afgelopen drie decennia vormden de winnaars van de Sacharovprijs een duurzame bron van inspiratie. Ik koester de hoop dat zij ook de komende dertig jaar anderen zullen inspireren om compassie te tonen en om zich in te zetten en te strijden voor een rechtvaardigere wereld, waardoor de Sacharovprijs alleen nog aan kracht zal winnen.

Samrith Vaing

Cambodja

door Jérôme
Sessini

Samrith Vaing is 35 jaar. Hij stelt zich meteen voor als lid van een inheems volk. Hij behoort tot de minderheid van de Bunong, een van de 24 bevolkingsgroepen van het land en tevens een van de talrijkste en oudste. Ze is al meer dan tweeduizend jaar gevestigd in de provincie Mondol Kiri in het oosten van Cambodja, dicht bij de grens met Vietnam.

Wat fotograaf Jérôme Sessini, die hem meerdere dagen heeft begeleid, opvalt, is de absolute sereniteit van de landschappen en de mensen. De eenvoud van de dorpelingen, hun authenticiteit die zij koste wat kost willen bewaren. „Niets in hun houding is abstract of ideologisch”, legt de fotograaf uit, die gewend is aan oorlogsgebieden waar extreme spanning heerst. Hier lijkt alles de kalmte te bevorderen. „Het is moeilijk politiek geweld te laten zien”, onderstreept hij. Toch heeft hij dit tijdens hun tocht naar Stoeng Treng gevoeld. Samrith wilde naar dorpen in de bossen gaan, maar politiemensen en militairen blokkeerden de toegang. Het was onmogelijk om met de plaatselijke gemeenschappen in contact te komen. De mensenrechtenactivist wilde koste wat kost naar de dorpen, omdat hij erop gebrand was zijn bezoeker duidelijk te maken met welke problemen deze gemeenschappen geconfronteerd worden, die zijn overgeleverd

Cambodja, Prame, juli 2017.
Samrith Vaing, mensenrechtenactivist en houder van een Sacharovbeurs.

aan de vraatzucht van Chinese bedrijven die hun grond onteigenen met medeplichtigheid van de regering. Jérôme Sessini heeft geweigerd dat Samrith een dergelijk risico nam. Het gevaar was te groot.

De situatie is overduidelijk, met alles wat er op het spel staat. Hier valt de verdediging van de individuele rechten samen met de verdediging van het milieu, het bos, zijn bewoners en dieren, zoals de apen die het leven van de families delen of de honden die op de foto's echte personages lijken. Toen de fotograaf in Cambodja aankwam, was Samrith Vaing blij bij de gedachte dat hij een hele week Engels zou kunnen praten. Zo zou hij zijn spreekvaardigheid kunnen verbeteren om zijn boodschap nog beter bij de internationale autoriteiten te kunnen overbrengen en bij iedereen die hij van zijn zaak bewust wil maken. Het zijn juist de band tussen de mens en de aarde, het behoud van het natuurlijke milieu en de strijd tegen de ontregeling van het klimaat die deze activist op het terrein bezighouden en zorgen baren. „I go to the ground”, herhaalt hij aan wie

Cambodja, provincie Stoeng Treng.
*Ontbossing door intensieve houtontginning,
de uitbreiding van bouwland en de bouw
van dammen.*

Volgende dubbele bladzijde:
Cambodja, provincie Mondol Kiri.
*De Bunong vormen de grootste volksgroep in
de berggebieden van Cambodja. Zij leven sinds
ongeveer tweeduizend jaar in de provincie
Mondol Kiri.*

het horen wil, een manier om te laten zien dat hij voeling houdt met de mensen, hun problemen en hun zorgen.

„Ik interesseer me vooral voor het bos”, legt hij uit. „Ik verwacht van de regering dat zij handelt en zich aansluit bij onze actie. Er gebeurt echter niets. Integendeel. Het bos is verdwenen. Een aantal activisten zijn gedood of zitten in de gevangenis. Anderen zijn bang geworden door de druk die op hen wordt uitgeoefend en ze hebben zich teruggetrokken.” Samrith Vaing laat zich daarentegen niet intimideren. Hij wil voor de zijnen vechten tegen al deze vormen van onrecht. Hij wil niemand in de bocht achterlaten. Hij wil de natuur redden om de mens te redden.

Het schouwspel van dit land en de bewoners van het bos bewogen Jérôme Sessini ertoe geen kleur te gebruiken. Hij is van mening dat alleen zwart-wit geschikt is om de authentieke leefwijze van deze dorpingen weer te geven. „Om tot de essentie te komen”, zegt hij, „is het beter de schoonheid weer te geven door het beeld te bevrijden van alles wat overbodig is.” Alsof hij een nog directere relatie tussen het onderwerp en zijn ontdekker wil leggen. Wat heeft hem zo geraakt in dit Cambodja dat nog altijd worstelt met de fantomen van de genocide door de Rode Khmer tussen 1975 en 1979? In het genocidemuuseum van Phnom Penh heeft Jérôme Sessini de duizenden foto's van de slachtoffers gezien, deze gezichten die voor eeuwig zwijgen, maar toch zo veelzeggend zijn. Uit hun uitdrukking heeft hij ongetwijfeld een deel

van de ernst geput die zijn beelden omgeven. Zoals op de markt in Stoeng Treng waar een jonge vrouw met vastbesloten blik in de regen haar groente verkoopt. Hier leeft de inlandse bevolking onder de constante dreiging te worden verdreven, sinds een Chinees bedrijf met de bouw van een dam is begonnen. Om hen tot vertrekken te dwingen verbieden de plaatselijke autoriteiten de Bunong de toegang tot de markthallen. Door hen in weer en wind buiten te laten, wordt getracht hen te ontmoedigen. De autoriteiten weten ook dat de inkomsten van de Bunong teruglopen, wanneer zij hun deze precaire omstandigheden opleggen. Dan, zo hopen zij, zullen de Bunong de voorstellen van de centrale overheid accepteren: hun huizen verlaten, ver weg worden gehuisvest, ver van de grond van hun voorouders, in onpersoonlijke woningen, op plekken zonder geschiedenis. De Bunong, die in de bossen wonen, zijn doodsbang voor deze hervestigingsprogramma's en vragen niets meer dan op het land te mogen blijven waar zij sinds jaar en dag hebben gewoond. Samrith Vaing staat aan hun zijde. Hij weet dat de machtigen geen pardon kennen. De clan aan wie het land toebehoort, kan duizenden hectares rooien zonder een spier te vertrekken, zelfs als zich hierop dorpen bevinden. Alles moet wijken voor financiële belangen.

Juist daar is Samrith actief via zijn organisatie Community Development Cambodja (CDC). „Ik ben lange tijd actief geweest in een nationale vereniging die in de hoofdstad gevestigd is”, legt hij uit. „We kregen weinig geld en hadden dus weinig

middelen om te reizen. Nu ben ik terug in mijn provincie Kratie, een zeer toeristisch gebied. Er doen zich velerlei problemen voor. De inheemse bevolking wordt geconfronteerd met de invasie van het suikerriet. Chinese en Vietnamese bedrijven nemen het land in, vernietigen het bos en planten suikerriet. Elders zijn er problemen door de heveaplantages die bestemd zijn voor de rubberproductie. Bij de grens met Vietnam vormen de boerderijen die palmolie produceren een bedreiging voor het leven van de bewoners en de toegang tot de natuurlijke hulpbronnen. "De oorzaak van dit verstoorde evenwicht is het beleid van de regering, die tegen betaling aan buitenlandse ondernemingen vergunningen verleent, zodat gewetenloze investeerders het land kunnen inpikken. De corruptie viert hoogtij en levert de Cambodjaanse bossen uit aan een stelselmatige kap. "De ondernemingen die zich hier vestigen, produceren vervalste rapporten en doen alsof hun activiteiten geen gevolgen hebben voor het leven van de inwoners. De overheid sluit de ogen. Het zal niet lang meer duren voordat de buitenlandse bedrijven grote arealen ontginnen. Het hout gaat naar Vietnam om vervolgens in China te worden verkocht." De foto's van Jérôme Sessini behoeven geen commentaar. Zoveel verlaten, verwoeste landschappen, alsof er een aardbeving heeft gewoed! Grond waarop geen bomen en bodemplanten meer groeien, wordt instabiel. Overstromingen richten verschrikkelijke schade aan. Alleen de kinderen zijn er blij mee, omdat ze

kunnen springen in de zeeën die in enkele uren uit het niets zijn opgedoken.

Aan deze bevolkingen die het gevaar lopen te worden verdreven, biedt Samrith Vaing een belangrijk wapen: de kennis van hun rechten. „Als ze hun rechten niet kennen, hoe kunnen ze die dan verdedigen?“ Ondanks de risico's die hij loopt, aarzelt hij niet om zich tot de media te wenden wanneer dit nodig is, en evenmin om zijn naam te noemen. Hij maakt gebruik van sociale netwerken en verspreidt talrijke video's. Hij heeft zelfs zijn eigen YouTube-kanaal om over zijn actie te berichten. Zijn handelen is echter vooral altruïstisch: „Ik blijf op de achtergrond om de inheemse bewoners te helpen. Ik sta achter hen om hen te helpen hun verdediging op te bouwen. Ik streeft ernaar een geweten te creëren. Het is niet mijn doel tegen bepaalde groepen te strijden. Ik vermijd het om de regering als schuldige aan te wijzen. Het is mijn strategie om haar niet rechtstreeks te bekritisieren, maar de nadruk te leggen op laakbare feiten. Ik richt me in mijn werk ook op de aardopwarming. Deze kwestie en die van de leefomstandigheden zijn nauw met elkaar verbonden. Ik heb dit geleerd door naar de situatie in Maleisië te kijken. De inheemse bewoners voeden zich met de rijkdommen van de bossen: honing en wild. Zij gebruiken ook de hars en de gom. In ruil daarvoor zorgen zij voor de bossen. Als zij de bossen beschermen, wordt de aardopwarming afgeremd. Hier in Cambodja strijdt de inheemse bevolking ervoor dat de regering handelt en haar rechten waarborgt: het recht op toegang tot het land en de hulpbronnen

van de natuur; het recht op scholing, wegen en ziekenhuizen. Als deze levensbelangrijke kwesties niet allemaal worden geregeld, zullen ernstige conflicten uitbreken."

Onophoudelijk geeft Samrith zijn vuur, zijn energie en zijn wilskracht door aan de families die hij ontmoet om hen te steunen in de strijd om hun rechten. De blikken, vastgelegd door Jérôme Sessini, stralen een kalme vastberadenheid uit, een combinatie van sereneiteit en standvastigheid die de foto graaf

zo geraakt heeft. Het gezicht van een vrouw voor het Chinese industriecomplex Rui Feng, dat ervan verdacht wordt zich op illegale wijze 500 hectare te hebben toegeëigend om in de provincie Preah Vihear rietsuiker aan te planten. De gezichten van dorpsbewoners van de Kuyminderheid in het dorp Prame, vrouwen en kinderen, vissers, scholieren, die gewoon willen dat in hun leven alles bij het oude blijft. Hen aankijken is een les in moed en een bron van hoop.

Cambodja, Stoeng Treng.
Een Bunongvrouw verkoopt haar producten aan de rand van de markt van Stoeng Treng.

Cambodja, provincie Stoeng Treng.
Samrith Vaing (rechts) bezoekt een Bunongfamilie die door de regering hervestigd is. Wegens de ontginning van het bos en de bouw van dammen door Chinese concerns worden de autochtone gemeenschappen door de Cambodjaanse regering gedwongen de grond van hun voorouders te verlaten.

Cambodja, provincie Preah Vihear.
*Cheom Kol woont tegenover het Chinese
industriecomplex Rui Feng. De families
beschuldigen Rui Feng International ervan
illegaal 500 hectare te hebben ontbost om
een suikerrietplantage aan te leggen.*

Cambodja, provincie Preah Vihear.
*Een kind van de Bunongminderheid zwemt nadat
sterke regen tot overstromingen heeft geleid.*

Cambodja, provincie Stoeng Treng.
*Een Bunongkind in een hervestigingskamp
van de regering.*

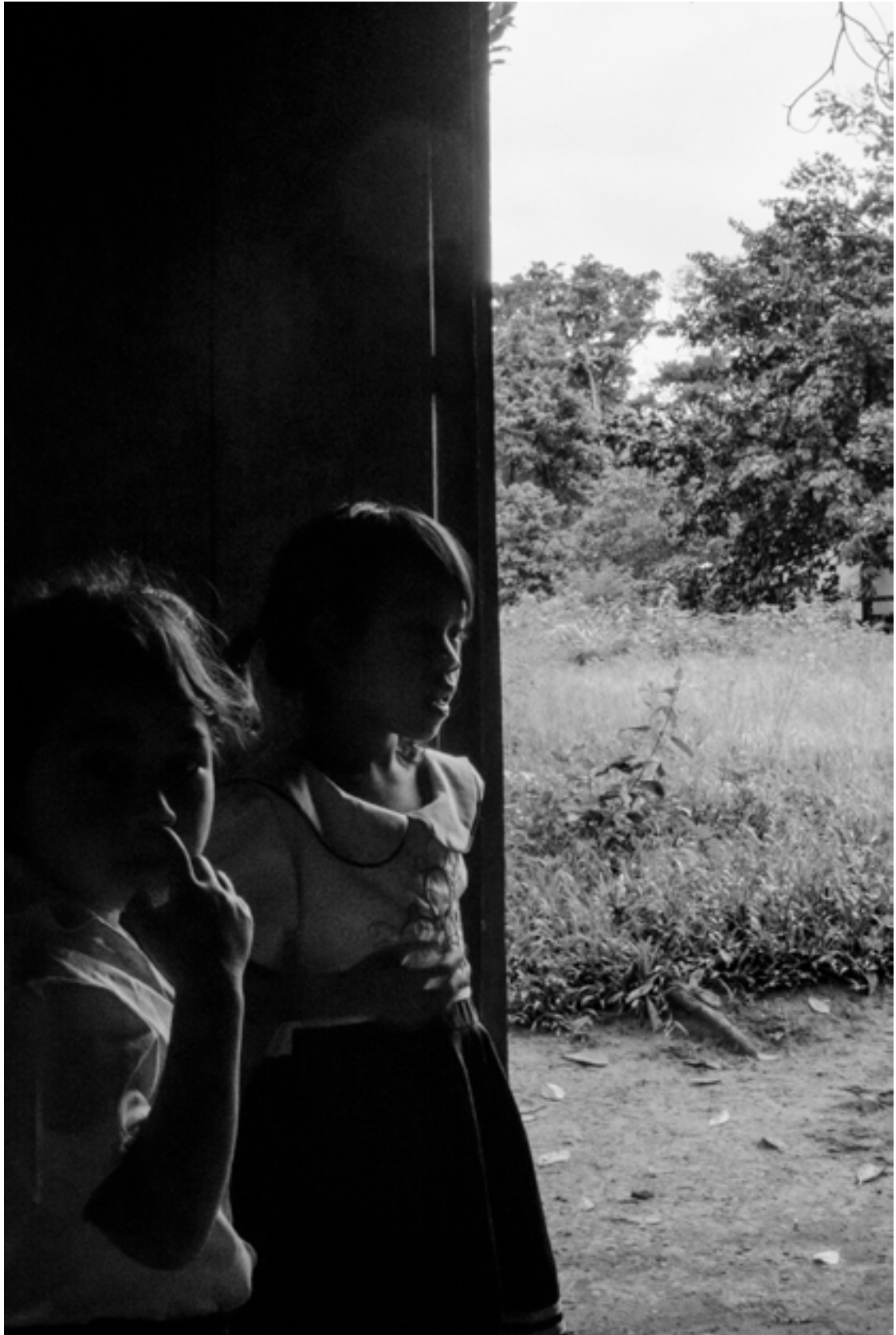

Vorige dubbele bladzijde en linkerbladzijde:
Cambodja, provincie Preah Vihear.
*Kinderen van de Bunongminderheid spelen langs
de weg.*

Cambodja, provincie Preah Vihear.
Jonge Bunongvrouw bij het vissen.

Linker- en rechterbladzijde:
Cambodja, provincie Mondol Kiri.
*Kinderen van de Bunongminderheid vóór
de zondagsmis in de christelijke kerk van Laoka.*

Hierboven: Cambodja, provincie Mondol Kiri.
Mis in de kerk van Laoka.

Rechterbladzijde: Cambodja, Prame.
Kuykinderen in het dorp Prame.

Volgende dubbele bladzijde: Cambodja,
Anlong Srey.
*Leden van de inheemse Kuyminderheid in het
dorp Anlong Srey. De Kuy zijn actief betrokken bij
de bescherming van het bos van Prey Lang.*

Cambodja, provincie Stoeng Treng.

Hierboven: Cambodja, provincie Preah Vihear.
Kinderen, van wie de meesten tot de Kuyminderheid behoren, op school.

Volgende dubbele bladzijde: Cambodja, provincie Preah Vihear.
Een Bunongfamilie die tegenover het Chinese industriecomplex Rui Feng woont.

Linkerbladzijde: Cambodja, Prame.
Jonge Kuyvrouw in het dorp Prame.

Hierboven: Cambodja, provincie Preah Vihear.
Het Chinese industriecomplex Rui Feng.

Volgende dubbele bladzijde: Cambodja,
Prame.
Kuykinderen in het dorp Prame.

Linker- en rechterbladzijde: Cambodja, Prame.
Verdedigsters van de rechten van de Kuyminderheid.

Volgende dubbele bladzijde: Cambodja,
provincie Preah Vihear.
*Kinderen van de Bunongminderheid langs
een weg.*

Asma Kaouech

Tunesië

door Newsha Tavakolian

Asma Kaouech is 25 jaar en juriste. Haar vader was professor in de filosofie. Hij heeft haar goede raad gegeven: niet naar de televisie van Ben Ali kijken, liever in boeken lezen, zoals die van Kant en Heidegger en de democratie, de individuele rechten en de rechten van de vrouw bestuderen. „Hij gaf me veel boeken over het feminisme”, vertelt de jonge Tunesische, die in de hoofdstad is opgevoed, maar uit het zuiden van het land afkomstig is.

„Al in mijn kindertijd leerde hij mij een mens te zijn die waarden in zich draagt.” Waarden in zich dragen zoals men hoop in zich draagt. Deze woorden onderscheiden de activiste wiens vuurdoop in 2011 plaatsvond, twee weken voordat de revolutie zou leiden tot de val en het vertrek van dictator Zine El Abidine Ben Ali. Tunesië kan zeker steun vinden bij duizenden Asma's in het hele land, zoals de Iraanse fotografe Newsha Tavakolian benadrukt, die haar heeft gevolgd, en dat is een grote menselijke schat. Maar deze Asma is uniek door haar woorden, gebaren en haar manier om rondhangende straatkinderen die op het slechte pad dreigen te raken, in witte clowns te veranderen.

Tunesië, Tunis, augustus 2017.
Asma Kaouech, 25 jaar en houder van een Sacharovbeurs, leidt Fanni Raghman Anni, een Tunesische vereniging voor de verdediging van de mensenrechten. Dit is een van de eerste organisaties die kunstworkshops heeft gestart om de radicalisering van jongeren tegen te gaan.

Eerst was er de pijn van een man, Mohamed Bouazizi, wiens zelfverbranding op 17 december 2010 in Sidi Bouzid een ongekende golf van protest veroorzaakte. Zijn daad symboliseerde de klacht van een heel volk dat, door de politiestaat van Ben Ali en zijn clan, aan het eind van zijn Latijn was. Volkeren die eenmaal zijn bevrijd, weten niet altijd wat ze met deze vrijheid moeten doen. Daarna kwam de tijd waarin de islamisten van de Ennahda-partij aan de macht waren. Een andere pijn. Maar de geschiedenis neemt zijn loop en wordt voortgestuwd door de straat die een nieuwe constituerende vergadering en een nieuwe grondwet eist, die uiteindelijk op 26 januari 2014 wordt aangenomen. Asma is gelukkig: „Deze tekst garandeert veel nieuwe rechten: de gelijkheid van mannen en vrouwen; het recht van jongeren om aan politiek te doen; de vrijheid van geweten. Dit is een belangrijke stap vooruit.” Zoals vele van haar landgenoten heeft zij niet voor niets gestreden. Zij heeft niet voor niets geprotesteerd. Zij heeft niet voor niets, vóór de revolutie, twee dagen in de gevangenis

Tunesië, Tunis.
*Jonge acteurs en actrices die met de vereniging
Fanni Raghman Anni werken.*

gezet, toen de politie van Ben Ali haar achter de tralies heeft gezet. Zij is eruit gekomen na het onmogelijke te hebben beloofd: geen politieke meningen meer verkondigen, schriftelijk verklaren niet meer te zullen demonstreren, maar studeren, louter en alleen studeren, en braaf teruggaan naar huis. „Godzijdank, de revolutie is er gekomen”, zegt Asma. „Een van de mooiste momenten van mijn leven! Zoveel dingen hebben mij geraakt, zoals de mensen die zich organiseerden om voor de veiligheid van hun wijk te zorgen. Ze patrouilleerden. De vrouwen maakten het eten klaar. Wij kwa-

men bij elkaar om onze verhalen, tegenspoed en wensen te delen.” De burgermaatschappij vecht tegen de islamisten die binnen de staat de godsdienst willen opleggen. Asma is de enige studente die als stagiaire bij de nieuwe assemblee gaat werken. Ze wil zien wat de afgevaardigden beslissen. Ze zeggen tegen haar: „Ga naar het strand!” Maar ze blijft. Ze weten niet hoe koppig Asma kan zijn. In die tijd richten Asma en een stel activisten Fanni Raghman Anni (FRA) op, letterlijk „kunstenaar tegen wil en dank”. Een revolutie in de revolutie. Woorden, lichamen in beweging, die

Tunesië, Tunis.

Groep kinderen en jongeren in het nationale museum van Bardo tijdens een workshop ter voorkoming van radicalisering. Een jeugd vriend van Asma Kaouech nam deel aan de terroristische aanslag op het museum in 2015. Het heeft de

jonge vrouw de ogen geopend. Voortaan organiseert zij bezoeken voor jongeren op de plaats van de aanslag om terug te komen op de geschiedenis van het land en de gebeurtenissen van 2015. Tijdens de bezoeken wordt ze steeds vergezeld door een psycholoog.

Asma Kaouech

zich uiten en strijden. „Tijdens de sit-ins en de demonstraties begonnen we gebruik te maken van straattheater, kunst en cultuur als nieuwe tactiek om de rechten van de mens te verdedigen, om de mensen wakker te schudden.” FRA, in 2011 enkel als beweging ontstaan, groeit twee jaar later uit tot een vereniging na eerst haar anarchistische activiteiten in cafés te hebben geoefend. „Onze voornaamste missie is de strijd aangaan tegen de marginalisering in de regio's in het binnenland, in de wijken, bij de jongeren, bij de allerarmsten”, zegt de juriste die gepokt en gemazeld is in de kunst van de welsprekendheid, de mime en het treffende gebaar, die van de straat een strijdtoneel kunnen maken. Een vreedzame strijd om iedereen in staat te stellen zich in de ander te herkennen, in zijn zwakte, zijn hoop, zijn woede en zijn ontredde. Drie acties vonden tegelijk plaats: de organisatie van workshops in heel Tunesië die een tiental dagen duren met een dertigtal jongeren die iets moeten uitbeelden rond het thema van de mensenrechten, opvoeringen rond hetzelfde thema, georganiseerd door beroepsacteurs, en ten slotte, in Jordanië, Turkije en Libanon, activiteiten in de vluchtelingenkampen om aan de gemarginaliseerde bevolking een positieve sociale, culturele en humanitaire inbreng te bieden. Gesterkt door deze ervaring op het terrein heeft Asma haar activiteiten spontaan gericht op de preventie van de radicalisering. „Tunesië is de voornaamste exporteur van jonge jihadisten”, benadrukt de jonge vrouw. „Ons project heet „We Are Here”. De mensenrechten zijn verbonden met de vrede. De vrede moet dus door preventie worden bewaard. We hebben een kantoor in

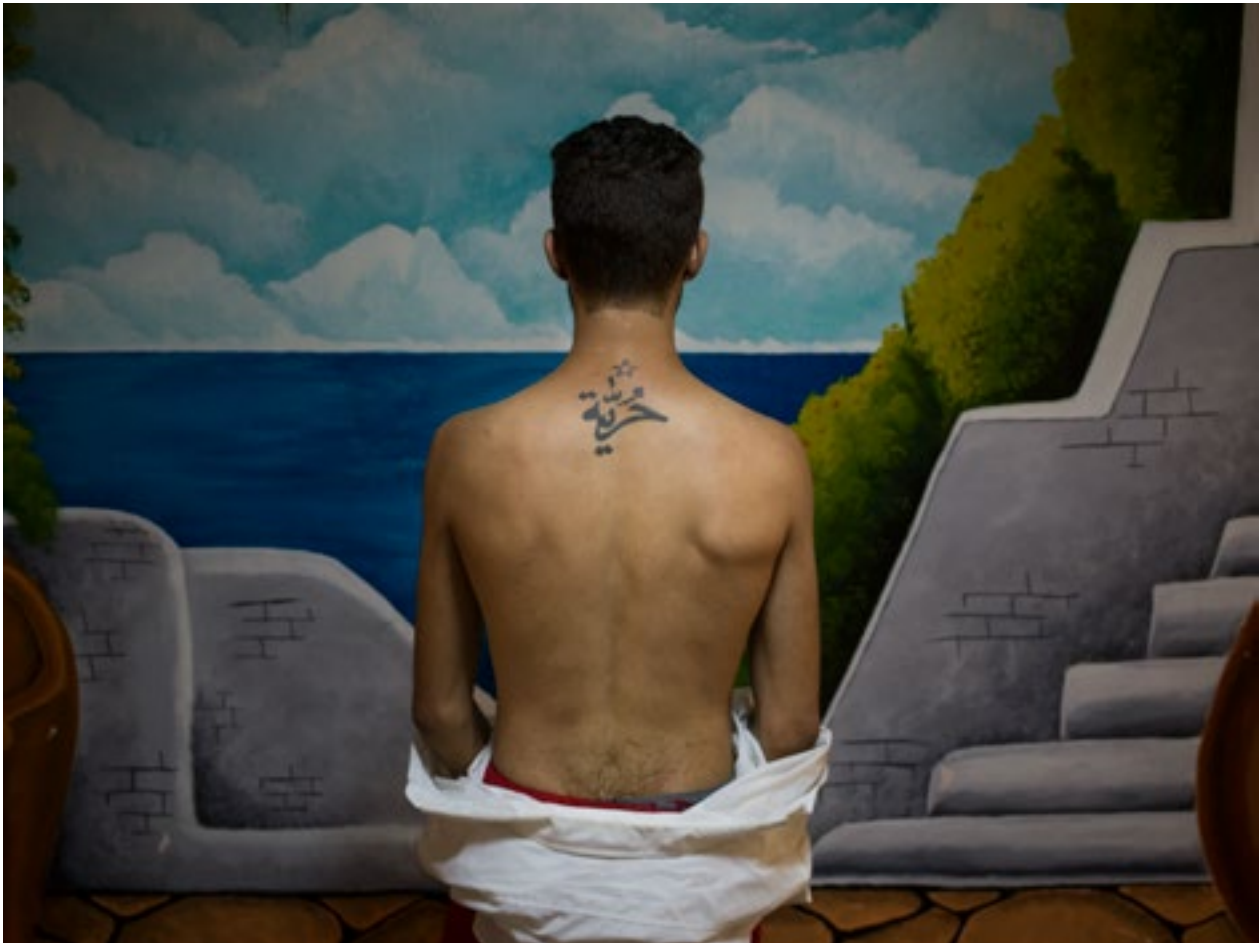
het centrum van Tunis waar ik bijna voltijds werk. We zijn met vijf werknemers tussen de 20 en 29 jaar en ontvangen geld van de Verenigde Naties en de Europese Unie.” Radicalisering voorkomen. Deze woorden komen met overtuiging uit de mond van Asma. „Ons kantoor is in 2014 tijdens de herdenking van de revolutie in brand gestoken. Ik voelde me bedreigd. Ook de „performers” zijn door salafisten aangevallen toen ze op het toneel stonden. De artiesten werden gevangengezet, niet de salafisten. Zij zijn vrij gebleven.”

Het blijft een gevoelige kwestie. Tunesië heeft de afgelopen jaren ongekende aanslagen meegemaakt: in Sousse doodde op 26 juni 2015 een terrorist, verkleed als vakantieganger, met zijn kalasjnikov, die verborgen zat in een parasol, in koelen bloede 39 personen en verwondde er evenveel. Op 18 maart van hetzelfde jaar werden in het museum van Bardo in Tunis 21 toeristen doodgeschoten. Op 24 november 2015 werd een terroristische aanslag gepleegd op een bus van de presidentiële garde. Na drie, door IS opgeëiste aanslagen vond op 7 maart 2016 een vierde aanslag plaats in Ben Guerdane, dicht bij de Libische grens waarbij een vijftigtal slachtoffers vielen onder wie een dertigtal jihadisten.

Asma en haar vrienden kennen de details van deze tragedies. Met hun actie onder jonge werklozen die dreigen in de criminaliteit terecht te komen of op de rand van radicalisering staan, proberen zij deze uit wanhoop ontstane doodsdrijf uit te bannen. De lens van Newsha Tavakolian heeft de lichte en

donkere kanten van deze levensbelangrijke inzet uitstekend weten vast te leggen. De lichte zijde wordt vertegenwoordigd door de jongeren die Asma heeft meegenomen naar het museum van Bardo om hen in de mozaïekkunst te laten zien hoe trots zij op hun grootse geschiedenis kunnen zijn. Zonder haar, zonder haar handreiking, zouden deze uitgesloten jongeren nooit op het idee zijn gekomen naar deze plaats van licht te gaan, alsof deze vreemd of verboden zou zijn. Licht is ook de energie die van de beschilderde gezichten en de lichamen straalt in het improvisatietheater dat op een straathoek of in een park in Tunis wordt gespeeld met de bedoeling een nieuwsgierig publiek te laten deelen aan de geschiedenis van hun leven, hun beproevingen, hun angsten, de vernederingen die hen murw hebben gemaakt of in hen zo'n haat hebben wakker gemaakt dat ze soms zelfs zouden willen doden of zichzelf doden, zoals Mohamed Bouazizi. Licht zijn ten slotte de tekeningen van dezelfde randgroepjongeren wanneer Asma en haar team hun vragen het huis van hun dromen te tekenen. „Ik besef nu dat de radicalisering niets met de islam te maken heeft”, zegt de fotografe. „Deze jongeren zijn vervuld van woede, omdat ze zich van de welvaart uitgesloten voelen. Zij zijn gefrustreerd door het gebrek aan kansen om vooruit te komen, behalve als drugsdealer. Voor hen bestaan geen kansen of materiële zekerheid. Zij tekenen grote huizen om de ongelijkheid en het onrecht aan de kaak te stellen waarvan zij zich het slachtoffer

voelen.” Deze tekeningen laten geen enkele illusie bestaan. Op sommige tekeningen staat een huis ver weg van de andere huizen als was het om beter aan te geven dat zij aan de rand staan en nooit echt deel zullen uitmaken van de maatschappij. Nadat de viltstiften zijn weggelegd brengen de leden van de vereniging een discussie op gang, geven uitleg, luisteren, stellen gerust. De jongeren kunnen hun gevoelens de vrije loop laten zonder te worden veroordeeld. Preventie door welwillendheid en mededogen, dat zijn de waarden die Newsha tijdens haar reportage met Asma zijn opgevallen. Het donkere gedeelte, dat zijn de gezichten van de door radicalisering bedreigde jongeren. In de blikken van de jongens en meisjes komt ontredning tot uiting. Asma kent hun uitdrukking die soms berustend, soms passief of vragend is. Om hierin verandering te brengen zet zij zich met andere jongeren in voor de vrijheid van meningsuiting in Tunesië, opdat deze gemarginaliseerde jongeren eindelijk meer reden hebben om te leven dan om te sterven of te doden. „Ik ben trots op de Tunesische jeugd”, zegt de jonge vrouw die de doelstellingen van de revolutie overneemt: „waardigheid, vrijheid, werk.” Ze geeft de hoop niet op. Hebben in 2015 niet vier maatschappelijke organisaties in Tunesië de Nobelprijs voor de vrede ontvangen voor hun belangrijke rol bij het welslagen van de nationale dialoog? „Wij zijn in het land een voorbeeld geworden”, zegt Asma blij. Het Tunesië van morgen heeft een mooi gezicht.

Tunesië, Tunis.

Een acteur van de door Fanni Raghman Anni begeleide toneelgroep laat zijn tatoeage zien, „Vrijheid” in het Arabisch.

Volgende dubbele bladzijde: Tunesië, Tunis.
Vrouwen, voornamelijk afkomstig uit de armste wijken van Tunis, kijken naar jonge acteurs en actrices die in een straattoneel optreden.

Linker- en rechterbladzijde, volgende dubbele bladzijde: Tunesië, Tunis.
Straattoneel door jonge acteurs en actrices die met de vereniging Fanni Raghman Anni werken. Het stuk gaat over de revolutie van 2011 en over het geweld dat daarop volgde.

Tunesië, Tunis.
Asma Kaouech houdt toezicht op een theaterworkshop.

Tunesië, Tunis.
Jonge acteur tijdens het repeteren.

Tunesië, Tunis.
Een jongen, uitgestrekt op de tak van een boom. Sommige jongeren zonder werk en zonder toekomstperspectief wenden zich tot radicale islamitische groeperingen.

Tunesië, Tunis.
*Asma Kaouech en een jongere in het nationale
museum van Bardo.*

Tunesië, Tunis.
Uitzicht over de oude stad.

Linkerbladzijde en rechterbladzijde

bovenaan: Tunesië, Tunis.

Een bus brengt kinderen en jongeren uit arme gezinnen naar het nationale museum van Bardo.

Rechterbladzijde, onderaan: Tunesië, Tunis.

Portret van de Tunesische oppositiepoliticus Chokri Belaïd onder een brug in het stadscentrum.

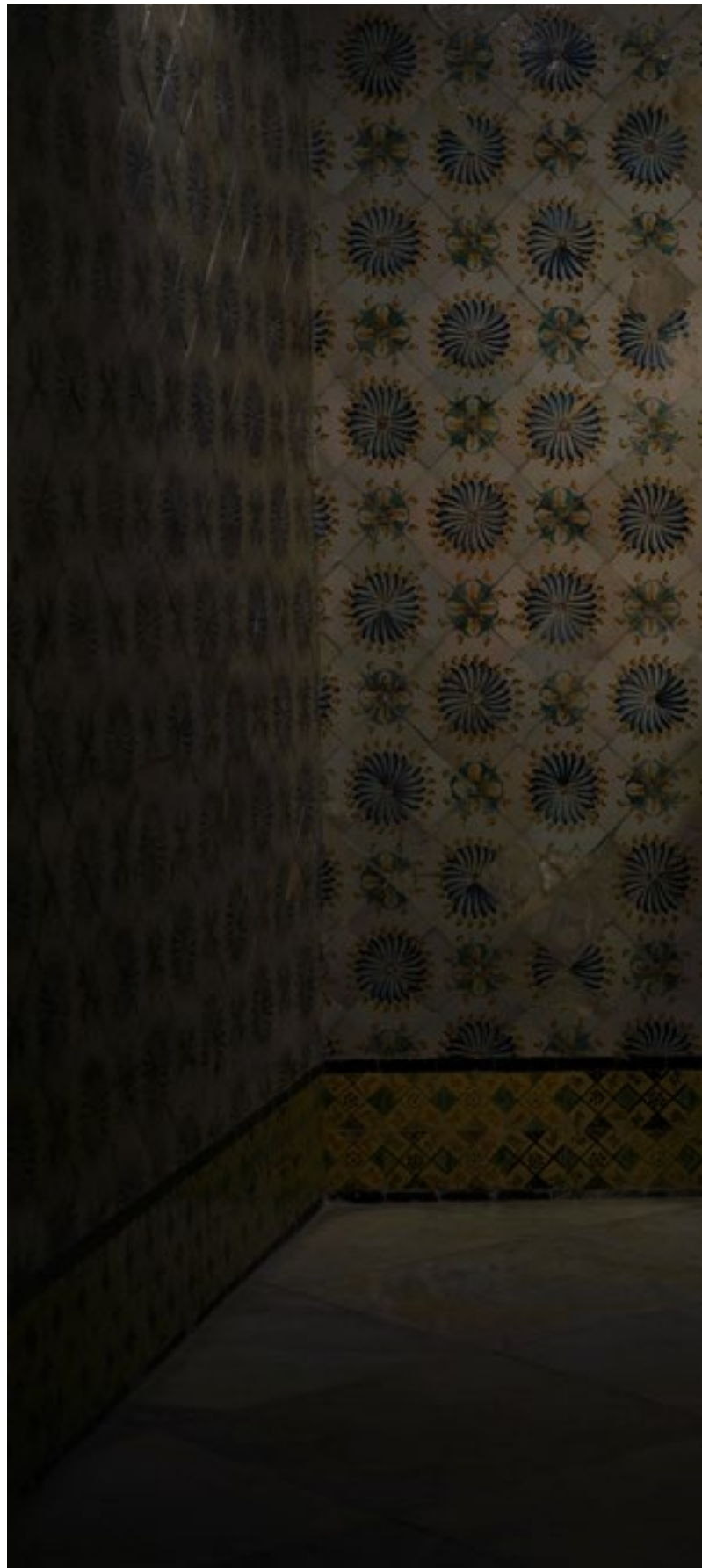

Tunesië, Tunis.
In de medina.

Tunesië, Tunis.
*Een jongere in het nationale museum van Bardo
tijdens een workshop georganiseerd door
de vereniging van Asma Kaouech.*

Linker- en rechterbladzijde: Tunesië, Tunis.
Jongeren nemen deel aan een workshop die is georganiseerd door de vereniging Fanni Raghman Anni. De deelnemers wordt gevraagd het huis van hun dromen te tekenen. Vervolgens discussiëren zij over hun ideeën en worden zij ertoe aangezet hun gevoelens te uiten. De meesten hebben grote huizen getekend en bekritisieren zo de ongelijkheid en het sociale onrecht waarvan zij zich het slachtoffer voelen. Een van hen tekent een huis waarin hij alleen is. Een ander zegt: „Ik kan me geen ideale stad voorstellen, want ik weet zelfs niet waarop die zou moeten lijken, zelfs in mijn dromen.“

Linker- en rechterbladzijde: Tunesië, Tunis.
*Jongeren die deelnemen aan de workshops
georganiseerd door Fanni Raghman Anni.*

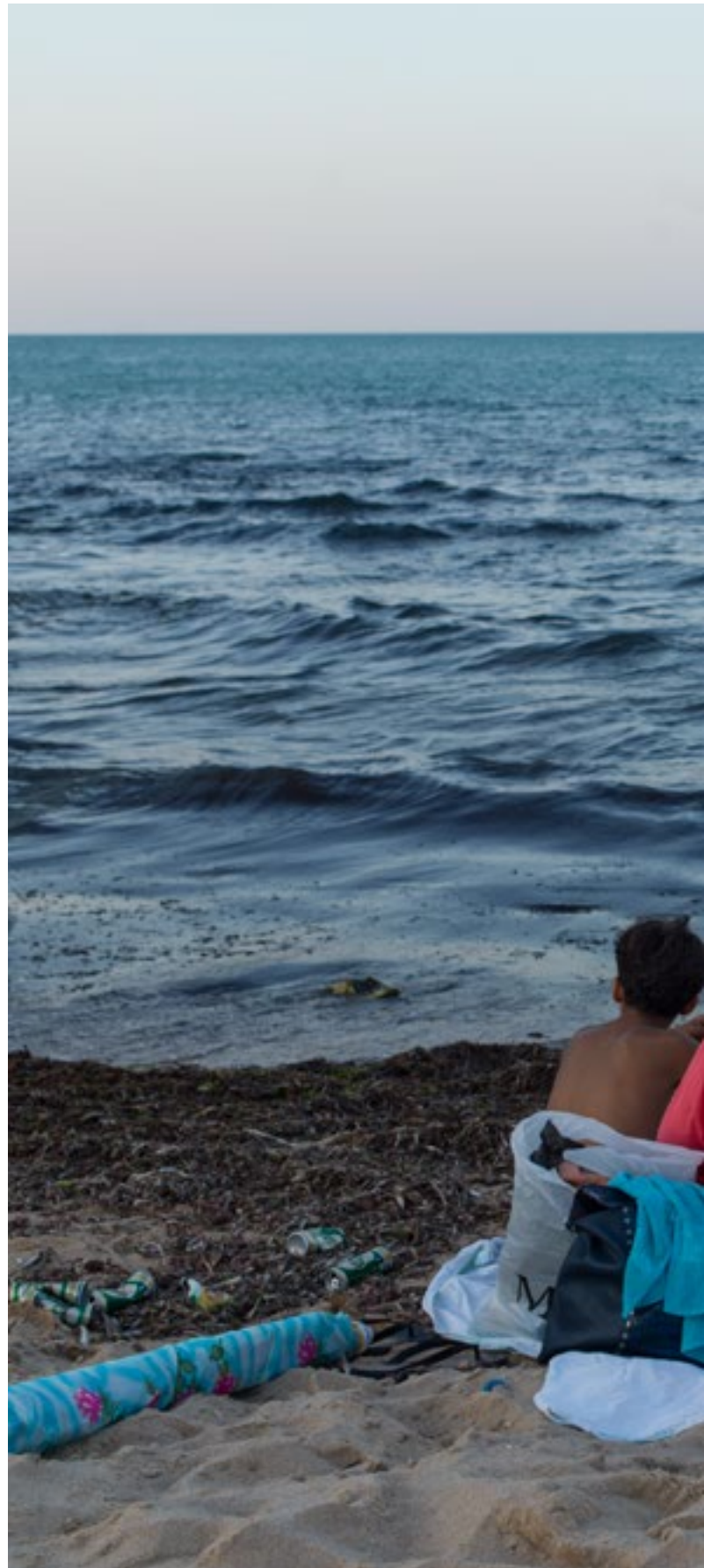

Volgende dubbele bladzijde: Tunesië, Tunis.
Asma Kaouech tijdens een demonstratie tegen de corruptie in de politiek.

Tunesië, La Marsa.
*Een gezin op het strand van La Marsa, ten
noordoosten van de hoofdstad.*

Ameha Mekonnen

Ethiopië

door Enri Canaj

Laten we er geen doekjes om winden: in Ethiopië regeert de angst! De coalitie, die sinds een kwarteeuw aan de macht is, schendt de mensenrechten evenzo als in de tijd van de sombere rode terreur, de marxistisch-leninistische dictatuur van kolonel Mengistu en zijn junta, aan het einde van de jaren tachtig. Dit verstikkende klimaat, deze allesdoordringende angst, het gevoel constant te worden gevolgd, afgeluisterd en bedreigd, is het dagelijks leven van Ameha Mekonnen, een advocaat van 45 jaar, die bijna in zijn eentje tegen allen vecht.

Er zijn in Ethiopië immers niet veel mensen die de vrijheden verdedigen die voor een autoritair regime onaanvaardbaar zijn: de vrijheid van denken, de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid kritiek uit te oefenen, te demonstreren of nee te zeggen. Voor Albert Camus waren een overvol voetbalstadion, het toneel van een theater en de drukkerij van een krant de enige plekken in de wereld waar hij zich niet schuldig voelde. Voor Ameha, die niets misdaan heeft, zijn er slechts vier plekken waar hij zich veilig waant: in zijn auto, in zijn kantoor bij de Human Rights Council, de enige onafhankelijke vereniging voor de verdediging van de mensenrechten in Ethiopië,

Ethiopië, Addis Abeba, augustus 2017.
In het kantoor van Ameha Mekonnen, advocaat die opkomt voor de mensenrechten en houder van een Sacharovbeurs.

een familiehotel in Addis Abeba en ten slotte thuis, bij zijn familie — zijn echtgenote, die juriste is, en zijn twee dochters van 7 en 4 jaar.

De Albanese fotograaf Enri Canaj, die hem zes dagen lang heeft gevolgd, heeft gezien hoe gevaarlijk de activiteiten van Ameha zijn. „Ik wilde de hoop tonen die hij belichaamt voor alle mensen die hij verdedigt en uit de gevangenis haalt – bloggers, journalisten. Hem in actie zien geeft een ongelooflijke energie. Maar ik wilde ook zijn leven laten zien, zijn dagelijkse strijd en de moeilijkheden waarmee hij geconfronteerd wordt. Door mensen in gevaar te helpen, brengt hij zichzelf in gevaar.” Enri Canaj kon niet werken zoals hij graag had gewild. Hij moest genoegen nemen met kleine ruimtes om Ameha te kunnen fotograferen. Het maken van opnames

in openbare ruimtes was onmogelijk. Beide mannen communiceerden zeer weinig per telefoon en probeerden niet op te vallen. Ameha was erg nerveus. Ook Enri was nerveus, omdat hij het ware doel van zijn aanwezigheid moest verbergen. Hij overwoog zelfs om te zeggen dat hij naar Ethiopië was gekomen om dieren te fotograferen. De advocaat vertelde hem dat hij kort daarvoor fondsen voor zijn vereniging had proberen te werven in een hotel in de hoofdstad. Alles was klaar toen de politie binnenkwam en alles verhinderde.

Ethiopië, Addis Abeba.
Natnael Feleke en Getachew Shiferaw, bloggers van het collectief Zone 9.

Toch verbergt Ameha Mekonnen zich niet voor de autoriteiten. Enri Canaj kan hiervoor alleen maar bewondering opbrengen. Hij heeft vijf van de negen bloggers en journalisten kunnen ontmoeten die meer dan een jaar in de gevangenis hadden gezeten. Ameha heeft hen vrij gekregen, maar zij hadden geen werk meer en dus ook geen middelen van bestaan. Geen enkel bedrijf wilde hen in dienst nemen, hoewel de tegen hen ingebrachte beschuldigingen van terrorisme vals waren. Het regime ziet niet graag dat deze oud-gevangenen de hand wordt gereikt. Zij hebben de fotograaf verteld over hun verschrikkelijke detentieomstandigheden, in smalle cellen waar zij te weinig lucht kregen. Ameha heeft Enri tevens voorgesteld aan een jonge blogster van het collectief Zone 9 die 14 maanden lang was opgesloten en werd mishandeld. „Ameha heeft onmiddellijk besloten haar te verdedigen”, vertelt de fotograaf. „Hij dacht aan zijn dochters. Hij kon de gedachte niet verdragen dat een van hen eenzelfde lot te wachten zou staan. Zijn gezin is zijn ruggengraat. Zijn gezin moedigt hem aan en motiveert hem om zijn taak met overgave te volbrengen. Dit alles wilde ik ook met mijn foto’s laten zien: zijn moed, zijn waarden, zijn zorgen en angsten, zijn toewijding als advocaat, maar ook als vader.” Hoewel hij gefrustreerd is dat hij om veiligheidsredenen geen hele mooie foto’s van deze man heeft kunnen maken, is één gebeurtenis Enri Canaj bijgebleven. Op een dag waarop Ameha de leden van zijn raad voor de mensenrechten zou ontmoeten, ging de lift kapot. Ameha loopt altijd met een stok. Hij moest langzaam

alle treden opklimmen waarbij zijn wandelstok op de grond tikte. „Het is een perfecte metafoor van zijn strijd voor de mensenrechten.”

De moed van deze voorvechter van de fundamentele vrijheden is geen hol woord. Sinds november 2015 kampt Ethiopië met ernstige onlusten die in bloed worden gesmoord door de centrale regering die in handen is van de Tigray, een etnische minderheid in het land. De Oromo, die de etnische meerderheid vormen, betwisten de onteigeningen van hun land ten behoeve van buitenlandse ondernemingen. Het bewind heeft andermaal gereageerd met geweld dat, volgens Amnesty International, aan 800 personen het leven heeft gekost, terwijl duizenden demonstranten willekeurig werden gearresteerd en gevangengezet. Deze situatie is verslechterd sinds 9 oktober 2016, toen de regering de staat van beleg afkondigde. De staat van beleg werd in maart 2017 verlengd en op 4 augustus van hetzelfde jaar opgeheven. Ondertussen zijn echter bijna 30 000 mensen gearresteerd onder wie talrijke journalisten en oppositieleiders. Het handjevol activisten dat zich tot de pers wendt, wil anoniem blijven. Oud-gevangenen dragen de herinnering aan vernederende behandelingen met zich mee. „De politiemannen hielden het niet bij slaag, maar dwongen hen als slangen op kiezel te kronkelen, naar de zon te blijven kijken, als kangoeroes te springen met aaneengesloten voeten, over honderden meters”, schreef de Ethiopische blogger Seyoum Teshome, een getuigenis die door Émeline Wuilbercq

Ethiopië, Addis Abeba.
Ameha Mekonnen op weg naar zijn kantoor in het district Bole.

Ethiopië, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen op weg naar een restaurant in
de buurt van zijn werkplek.*

in Le Monde Afrique van 26 mei 2017 werd gepubliceerd. Hun misdaden? Zij hadden de corruptie op het hoogste regeringsniveau, evenals de handel in grond ten koste van de uitgeslotenen, aan de kaak gesteld. Zij hadden geprotesteerd tegen de schreeuwende ongelijkheid en de verslechtering van de leefomstandigheden van de armsten. Hoewel Ameha de regering bekritiseert, weigert hij zich te beroepen op etnische tegenstellingen die zouden bestaan tussen de regerende Tigray en de rest van de bevolking. „Deze visie gaat in tegen mijn overtuigingen”, benadrukt hij. „Volk en regering zijn voor mij twee verschillende groepen.”

Voor deze moedige man is het alles of niets. Achter zijn oprechte deemoed — „heel wat mensenrechtenactivisten zouden meer aandacht moeten krijgen dan ik” — wijkt de koppige advocaat geen haarbreed voor de intimidaties en latente gevaren. Zijn overtuigingen belijdt hij zonder omwegen: „Ik vecht voor de vrijheid van meningsuiting. Wat er bij ons gebeurt, is erg. Op papier is onze grondwet vanuit het oogpunt van de mensenrechten perfect. Maar onze regering houdt zich er niet aan! De leden van onze vereniging worden onophoudelijk lastiggevallen. Drie leden zitten regelmatig in de gevangenis. De definitie van terrorisme in Ethiopië is de ruimste die ik ken in de wereld. Voor de zittende machthebbers is iedereen mogelijk een terrorist! Journalisten of oppositieleiders wiens enige fout het is meningen te verkondigen die afwijken van die van de regering. Ik zou eenvoudigweg in de gevangenis kunnen

belanden, omdat ik met u praat. Ik leef constant met deze dreiging. Dit weerhoudt me er niet van in het openbaar onregelmatigheden aan de kaak te stellen. Ik ga verder dan mijn werk als jurist. Ik wil dat de kleinste schending van rechten ter kennis wordt gebracht van de publieke opinie.”

De man is scherpzinnig. Hij kent zijn dossiers en speelt steeds met vuur om zijn cliënten te verdedigen. De meesten van hen zitten in de gevangenis. Hij bezoekt hen en doet onophoudelijk hun rechten gelden. Sommigen zijn ook Britten, Duitsers of Noren. Niets zou mogelijk zijn zonder de structuur van de Human Rights Council die, ondanks zijn zeer beperkte middelen, drie advocaten op vijf permanente leden telt. „Wat ik doe is legaal”, onderstreept Ameha, „maar de rechten van degenen die ik verdedig, laat ik niet op zachte wijze gelden.” Een eufemisme om uit te drukken dat zijn „confronterende” methoden hem wel eens duur kunnen komen te staan. Toch zet hij door. Dat is zijn missie. Hij zet alles op alles, opdat mensen in Ethiopië niet hoeven te sterven van angst of wanhoop, dat zij niet hoeven te sterven door mishandeling, door willekeur of vanwege hun opvattingen.

Ameha's inzet voor de grondrechten nam een aanvang in 2006. In dat jaar was hij als jurist in dienst van de regering. Op een dag wilde de regering onterecht een vooraanstaande professor straffen voor uitlatingen tegenover zijn studenten. Ameha weigerde hieraan mee te werken. Zijn tegendraadsheid werd bestraft met talloze vergeldingsmaatregelen en pes-

Ethiopië, Addis Abeba.
*Bijeenkomst van bloggers van het collectief Zone 9.
Van links naar rechts: Natnael Feleke, 30 jaar, die
een jaar en zes maanden gevangen heeft gezeten;
Atnaf Berahane, 28 jaar, die in 2014 werd
gearresteerd en een jaar en vijf maanden
gevangen heeft gezeten; Mahlet Fantahun,
33 jaar, die in 2015 werd gearresteerd en
gedurende vijftien maanden gevangen heeft
gezet; de journalist Getachew Shiferaw, 32 jaar,
die herhaaldelijk is gearresteerd en wiens zaak
nog steeds in behandeling is.*

terijen, zoals het verbod om zich juridisch bij te scholen en een master te halen. Zijn besluit was genomen. Hij nam ontslag om zich volledig te wijden aan de verdediging van mensen die omwille van hun overtuigingen worden vervolgd. „Ik ben geen politicus”, verklaart hij. „Momenteel zijn 36, van terrorisme beschuldigde mensen van mij afhankelijk. Bij de Human Rights Council waar ik als vrijwilliger actief ben, ben ik voor drie instanties verant-

woordelijk: het comité voor fondsenwerving, het comité voor buitenlandse betrekkingen en het comité voor scholing in de mensenrechten.” Ondanks zijn taken blijft hij in zijn gezin sereen. In de ogen van zijn dochters ziet hij de toekomst van zijn land. Een toekomst die hij graag vreedzaam, gelukkig en rustig zou zien. „Ik ben hoopvol. Daarom blijf ik in Ethiopië.” En hij herhaalt: „Deze erkenning verdien ik niet.”

Linkerbladzijde:
Ethiopië, Addis Abeba.
In zijn advocatenkantoor.

Van links naar rechts, van boven naar onder:
Ethiopië, Addis Abeba.

In de kantoren van de Human Rights Council, portretten van de mensen die door de autoriteiten zijn gedood of gewond. Tot dusverre werd niemand voor deze misdaden vervolgd.

In het kantoor van Ameha Mekonnen. In 2015 treedt hij als ondervoorzitter toe tot de Human Rights Council. Het devies van de vereniging luidt: „Alle mensenrechten voor iedereen“.

Ameha Mekonnen en een van zijn collega's in de kantoren van de Human Rights Council.

Ethiopië, Addis Abeba.
Mahlet Fantahun en Atnaf Berahane.

Ethiopië, Addis Abeba.
Uitzicht over de stad.

Ethiopië, Addis Abeba.
Natnael Feleke heeft een jaar en zes maanden in de gevangenis gezeten. „Ik heb geluk gehad”, zegt hij. Na zijn vrijlating heeft hij werk gevonden. Een traject dat voor de andere bloggers zeer moeilijk blijft.

Linker- en rechterbladzijde: Ethiopië,
Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen op het dak van het gebouw
van de Human Rights Council.*

Volgende dubbele bladzijde: Ethiopië,
Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen in een buitenwijk van
Addis Abeba aan het einde van de middag.*

Ethiopië, Addis Abeba.
*Het pak van Ameha Mekonnen aan een
kastdeur in zijn kamer.*

Ethiopië, Addis Abeba.
Ameha Mekonnen en zijn kinderen kijken televisie.

Volgende dubbele bladzijde:
Ethiopië, Addis Abeba.
*Het gezin van Ameha op de binnenplaats
van zijn huis op een zondagmiddag.*

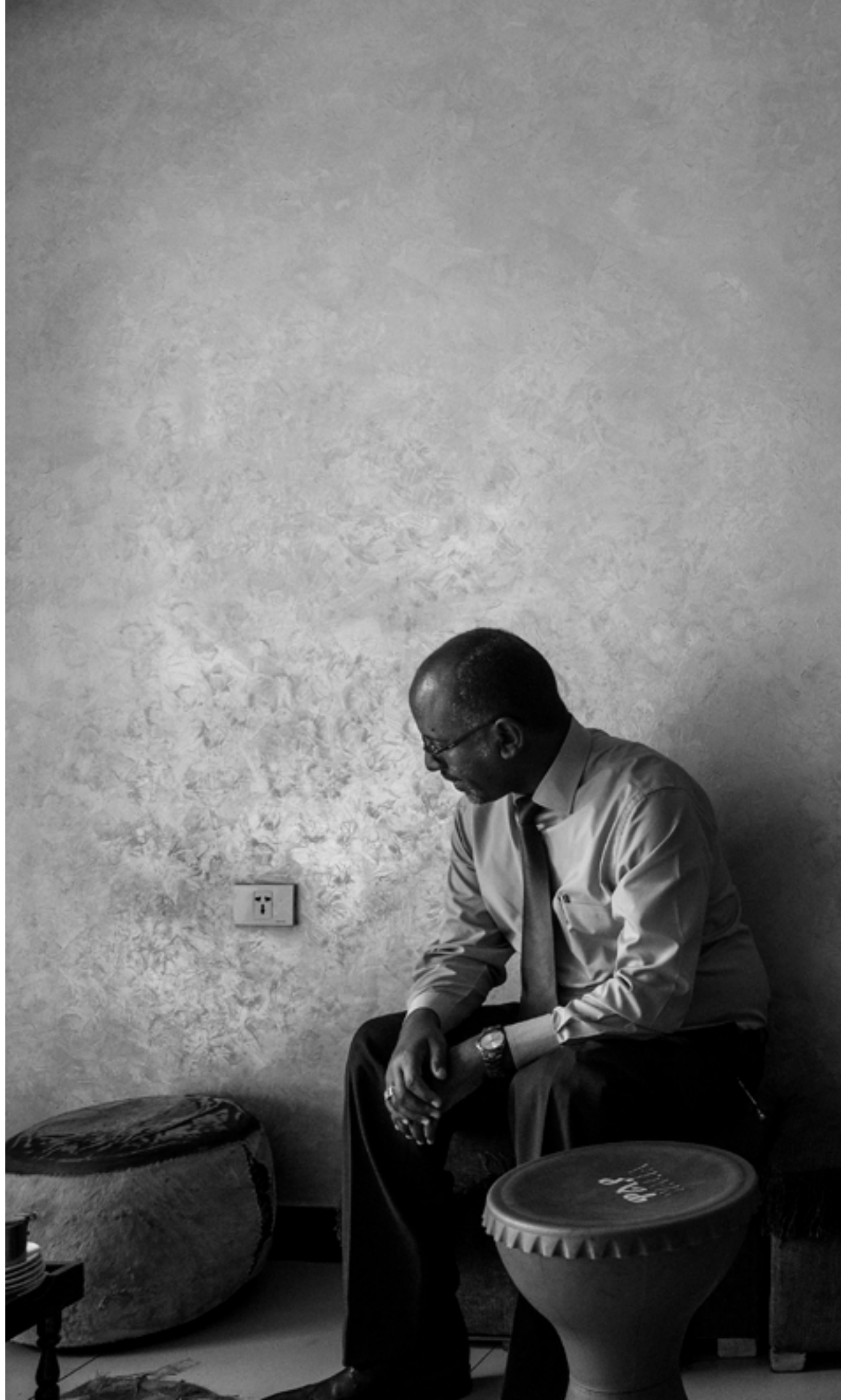
Ethiopië, Addis Abeba.
In de woonkamer van Ameha Mekonnen.

Ethiopië, Addis Abeba.
Ameha met zijn vrouw en jongste dochter aan tafel.

Volgende dubbele bladzijde:
Ethiopië, Addis Abeba.
Ameha Mekonnen tijdens zijn middagpauze in een restaurant in de buurt van zijn kantoor.

Ethiopië, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen in de auto op weg naar
zijn kantoor in het district Bole.*

Ethiopië, Addis Abeba.
Ameha Mekonnen in een familiehôtel dat hij goed kent. Een van de weinige plekken waar hij zich veilig voelt.

Volgende dubbele bladzijde:
Ethiopië, Addis Abeba.
Op het dak van het gebouw van de Human Rights Council.

Jadranka Miličević

Bosnië

door Bieke Depoorter

Om kennis te maken met Jadranka Miličević, haar te begrijpen en te voelen hoe diep haar inzet gaat, moeten we eerst aan de hel herinneren waaruit zij komt. In deze hel staan enkele woorden voor meer dan 200 000 doden. Het beleg van Sarajevo en de massamoord van Srebrenica. De oorlog op de Balkan. De tragedie van Bosnië en Herzegovina ten tijde van de moorddadige heropleving van het nationalisme op de puinhopen van het voormalige Joegoslavië.

Een van de bloedigste en moorddadigste episodes van de tweede helft van de twintigste eeuw, na de val van de Muur van Berlijn en het sovjetcommunisme. We kunnen er niet genoeg aan herinneren: tussen 1992 en 1995 bevond zich in Europa, op twee uur vliegen van Parijs en Berlijn, dus voor onze deur, een brandhaard van barbarij die Europa zelf niet kon blussen. Europa liet zelfs aan de Verenigde Staten het initiatief van de vredesakkoorden van Dayton (Ohio) in december 1995 om een einde te maken aan de strijd tussen de volks-groepen. Dit is een van de eerste dingen die fotografe Bieke Depoorter is opgevallen toen zij de zestigjarige Jadranka opzocht: Jadranka praat en praat en praat. Ze houdt niet op met praten, vertellen, zich herinneren, overtuigd als ze is dat een van de doeltreffendste manieren om voor de vrede te strijden de her-

innering aan de gruwelijkheden is. Het was gisteren. Minder dan 25 jaar geleden. Nauwelijks een generatie. En de gedachte dat alles opnieuw zou kunnen beginnen, als we niet oppassen, als niet tot walgens toe wordt herhaald wat in dit deel van de Balkan is gebeurd. Duizenden verkrachte vrouwen, ontheemde, aangevallen en verdwenen mannen, vrouwen en kinderen. Een etnische zuivering op grote schaal in naam van een raciale zuivering uit een andere tijd. Gewelddaden op grote schaal door paramilitaire groeperingen en privé-milities, burgers tegen burgers, broers tegen broers, als wolven. Ja, Jadranka praat veel, een echte ratel. Ze gelooft in de kracht van woorden tegen de apathie van het vergeten. Als we de verhalen delen en voortdurend doorgeven, kunnen ze niet uit het collectieve geheugen verdwijnen. Het strijdende leven van Jadranka wordt verteld in zeven boeken en twee films. Hier is geen sprake van persoonsverheerlijking, verre van. Het is voor haar een manier om te handelen en deze

*Bosnië en Herzegovina, Sarajevo, augustus 2017.
Jadranka Miličević, mensenrechtenactiviste en
houder van een Sacharovbeurs, bezoekt het huis van
een Romagezin.*

Vorige dubbele bladzijde:
Bosnië en Herzegovina, Vareš.
Elda Šišić, de dochter van Lejla Omerović.

houding geloofwaardiger te maken door het goede voorbeeld te geven.

In 1992, aan de vooravond van het conflict, woont Jadranka in Sarajevo. Ze leidt een normaal leven met haar man en twee kinderen. „Ik werkte bij een bank en behoorde tot de middenklasse. Aan het begin van het conflict heb ik Sarajevo verlaten en ben ik naar Servië gevlucht. Vanaf het moment waarop ik een vluchteling werd, werd ik een mensenrechtenactiviste. Ik wilde niet wachten tot iemand me kwam helpen. Ik wilde anderen helpen. Ik wil benadrukken dat ik ben vertrokken met een schuldgevoel. Ik heb mijn man in Sarajevo achtergelaten. Ik moest iets doen.” In december 1992 wordt ze in Belgrado lid van de feministische en pacifistische organisatie Women in Black. Het is het begin van een strijd die tot op heden voortduurt. „Ik ben met mijn nieuwe leven begonnen”, vertelt Jadranka. „Het enige leven waarvan ik houd. Met het gevoel dat ik dertig jaar heb verloren, de eerste dertig jaar van mijn bestaan.” Bij Women in Black legt Jadranka contacten met andere „hoedsters van de vrede” in Italië, Spanje, Duitsland en Hongarije. Samen zetten ze netwerken voor wederzijdse bijstand op om mishandelde vrouwen te steunen. Ze verzamelen en delen ervaringen van vrouwen die in conflictgebieden, zoals Bosnië en Kroatië, wonen en die Jadranka haar „vriendinnen” noemt. „We hebben boeken in het Engels gemaakt met getuigenissen.” Met steeds hetzelfde doel voor ogen, hetzelfde leitmotiv: publiceren om niet te vergeten, praten om de vrede te bewaren. Zo is zij actief in de stich-

ting CURE Sarajevo, een feministische en militante niet-gouvernementele organisatie (ngo) die tot doel heeft de gelijkheid van de geslachten te bevorderen en positieve ontwikkelingen in de samenleving op gang te brengen dankzij educatieve en culturele programma's. Jadranka helpt bij het opzetten van plaatselijke steunpunten van CURE en geeft opleidingen om de mensen in staat te stellen in hun materiële behoeften te voorzien. In kleine groepen leren vrouwen honing of lavendelkussentjes te verkopen, ze geven elkaar raad en hulpmiddelen om te overleven in een omgeving waar vrouwen, zelfs na de oorlog, als volstrekt onbelangrijk worden gezien. Vooral Romavrouwen. Dit dagelijkse lijden bewoog Jadranka ertoe lid te worden van CARE, een andere ngo, die volledig is gewijd aan de hulp aan deze vrouwen die het mikpunt van discriminatie zijn.

CURE en CARE: het leven van Jadranka speelt zich af in deze twee organisaties waarin zij voornamelijk in Bosnië en Herzegovina, Servië en Montenegro de drijvende kracht is. Activiste in hart en nieren, 24 uur op 24 uur. Geen eigen leven en geen privéleven. Er is slechts plaats voor haar activiteiten in het veld, bij opleidingen, het uitwerken van projecten en overeenkomsten om met name steun van de Europese Unie te krijgen. „We zien onze moeder nooit”, vertrouwt een van haar zonen ons toe. Ze is steeds onderweg om workshops te leiden. „Dat is haar leven”, zegt Bieke Depoorter. „Dat is het enige dat voor haar telt. De mensen die ze bijstaat en die ze geen „begunstigden” wil noemen. De meesten worden

Bosnië en Herzegovina, Vareš.

Jadranka Miličević

Jadranka bezoekt Lejla Omerović, die in een verafgelegen dorp in de buurt van Vareš woont. In 2014 werd het huis van Lejla gedeeltelijk verwoest door een overstroming. De stichting CURE heeft haar geholpen door geld in te zamelen voor de heropbouw van haar huis, maar er ontbreekt nog altijd geld om met de werkzaamheden te beginnen.

haar vrienden." Je zou zelfs kunnen zeggen haar andere familie, zo niet haar echte familie. „We zijn samen naar Sarajevo gegaan voor een tocht langs talrijke dorpen in de buurt”, vertelt de fotojournaliste. „Dat was erg belangrijk voor Jadranka. Ze wilde dat ik haar op deze plekken fotografeerde. Elk jaar, aan het eind van de maand juli, gaat ze ook naar Srebrenica met verscheidene leden van de stichting CURE en Women in Black om het gedenkteken voor de slachtoffers te bezoeken. Ze wil koste wat kost de herinnering aan de gruweldaden bewaren.” „Ik wilde deze plekken aan Bieke laten zien”, zegt Jadranka ernstig. Ik ken men-

sen die hun hele familie hebben verloren. Een van mijn vrienden heeft hier 56 familieleden zien verdwijnen.” Dankzij het initiatief van vrouwen zoals Jadranka werd in 2002, zeven jaar na de slachting, het gedenkteken van Srebrenica-Potočari onthuld. „We proberen de regering ertoe te brengen gedenkplaatsen te creëren. We helpen ook geïsoleerde vrouwen, oorlogsweduwen, bij het verdedigen van hun rechten. Natuurlijk zoeken we ook naar de lichamen van vermisten. Op het gedenkteken van Srebrenica-Potočari staan 8 372 namen van slachtoffers, maar er werden slechts 6 800 stoffelijke overschotten gevonden en geïden-

tificeerd. De weduwen en moeders kunnen nog niet echt rouwen om hun vermisten. Zelfs na al deze jaren blijft de situatie zeer pijnlijk. Hoe kan een mens een normaal leven leiden wanneer al deze doden nog vermist worden?"

Voor Bieke Depoorter was deze reportage niet gemakkelijk. Zij bewondert en respecteert Jadranka zeer, en ook haar niet-aflatende inzet, haar intense feminisme, de

koppigheid waarmee zij macht aan de vrouwen wil teruggeven, hen in staat wil stellen hun lot in eigen handen te nemen, zelfstandig te zijn en volledig hun voorrechten te genieten. Toch heeft de fotografe zich moeten aanpassen aan de dingen die Jadranka haar liet zien. Overal waar Bieke naartoe reist, of het nu de Verenigde Staten of Egypte tijdens de revolutie is, probeert ze een intieme band op te bouwen met de mensen die ze voor de lens

krijgt. Voor Bieke is een foto als een gesprek. „De relatie met de mensen is cruciaal”, zegt Bieke. „Vaak willen ze niet gefotografeerd worden. In Bosnië heb ik mijn manier van werken aan Jadranka proberen uit te leggen, want ze was bang dat ik de armzaligheid van hun behuizingen zou tonen. De laatste nacht kon ik mijn gang gaan. Dat heb ik het liefst. Bij de mensen die me ontvangen, op bed gaan zitten. Met een familie alleen zijn. Een klimaat van vertrouwen creëren, zodat mensen hun hart kunnen uitstorten.”

Uit de foto's van Bieke komt een bepaalde menselijkheid naar voren. Zo bijvoorbeeld uit die van Lejla die alleen in een dorp leeft. Ze is tijdens de oorlog verkracht, door haar man geslagen en door haar familie in de steek gelaten; haar leven is een beproeving. „Haar moed geeft haar de kracht om thans gelukkig te zijn”, benadrukt Jadranka, die de jonge vrouw in haar hart heeft gesloten. Via CURE heeft ze haar onontbeerlijke hulp verleend in de

vorm van een naaimachine waarmee ze haar eigen producten kan maken en verkopen. In 2014 is het huis van Lejla ondergelopen. De ngo van Jadranka is opnieuw in het geweer gekomen om de jonge vrouw te helpen en haar te bevrijden uit een onzekere situatie die haar nog steeds bedreigt. Dat is het dagelijkse leven van deze onvermoeibare vrouw. Of het nu in Sarajevo, Montenegro of Servië is, ze zet zich in voor Romavrouwen in het kader van CARE. Om 17.00 uur, aan het einde van haar eerste dag, gaat ze verder met haar activiteiten voor CURE. „Tot dusverre hebben we hulp geboden aan 15 000 Roemeense en Romavrouwen. We hebben hen in staat gesteld naar de dokter te gaan en mammografieën te laten maken. We halen geld op om scholen te financieren, zodat de allerarmsten hun woning kunnen behouden.” Zolang haar krachten het niet begeven, gaat ze in dit tempo verder. „Activiste zijn, me met anderen bezighouden, daardoor heb ik kunnen overleven”, besluit Jadranka.

Bosnië en Herzegovina, Vareš.
Elda Šišić, de dochter van Lejla Omerović.

Volgende dubbele bladzijde: Bosnië en Herzegovina, Visoko.
*Het huis van Mirsada Bešić is het enige huis met stromend water
in de regio. De buren komen er water halen.*

Bosnië en Herzegovina, Visoko.
Harun met de koe van de familie Bešić.

Bosnië en Herzegovina, Vareš.
Lejla Omerović en haar familie in een veld.

Bosnië en Herzegovina, Sokolac.

Jadranka in gesprek met de jonge feministe Jovana Boljanić en haar vader Bogdan. Jovana en Jadranka hebben elkaar ontmoet tijdens een van de workshops van Jadranka. Jovana heeft Art Queer gelanceerd, een militante organisatie. In het begin waren de vader en broer van Jovana tegen haar activisme en moest ze heimelijk naar de bijeenkomsten gaan. Nu steunt de vader van Jovana haar meer en heeft hij Jadranka voor het eerst toestemming gegeven het huis van de familie te bezoeken.

Volgende dubbele bladzijde: Bosnië en Herzegovina, Sokolac.

Jovana Boljanić in haar kamer, de plek waar ze zichzelf kan zijn. Ze bewaart er vele dingen, zoals haar regenboogvlag die zij ondanks alles voor haar broer en vader verbergt.

SAVEZ
L'ÉCOLE

Vorige dubbele bladzijde: Bosnië en Herzegovina, Sokolac.
Jovana draagt haar rode schort ter herinnering aan een door Jadranka gegeven workshop waaraan zij zeven jaar geleden heeft deelgenomen. Sindsdien zijn de vrouwen in contact gebleven. Het dorp waaruit Jovana afkomstig is, is erg conservatief. Ze zegt dat ze het eerste meisje was dat jeans droeg.

Hierboven: Bosnië en Herzegovina, Sarajevo.
Asja, de assistente van Jadranka.

Hierboven: Bosnië en Herzegovina
Jadranka op weg voor haar bezoek aan het gedenkteken van Srebrenica-Potočari.

Volgende dubbele bladzijde: Bosnië en Herzegovina, Srebrenica.
Elk jaar bezoekt Jadranka het gedenkteken van Srebrenica-Potočari met leden van de stichting CURE en Women in Black om de genocide te herdenken.

Bosnië en Herzegovina
*Jadranka reist door Bosnië, Servië en Montenegro
om haar workshops te geven.*

Hierboven: Bosnië en Herzegovina, Sarajevo.
Jadranka in gesprek met Majka Mejra („moeder Mika“). Mejra heeft in de oorlog haar beide kinderen en echtgenoot verloren. Haar gezin werd in 1998 gevangengezet en vervolgens geëxecuteerd. Ze heeft jarenlang geprobeerd hun lichamen te vinden. Momenteel helpt zij andere families om hun verdwenen familieleden te vinden.

Volgende twee dubbele bladzijden: Bosnië en Herzegovina, Kakanj.
In het huis van Nuna Zemina Vehabović. Nuna heeft het project „Center for Mother Hope“ gelanceerd met een vriendin, maar leidt dit project nu in haar eentje. Ze zit ook in de plaatselijke regering en is betrokken bij de verdediging van de Roma in Kakanj. Meer dan 2 600 wonen er samen in een wijk van de stad.

Hierboven en rechterbladzijde, bovenaan:
Bosnië en Herzegovina, Kakanj.
In het huis van Nuna Zemina Vehabović.

Hierboven, onderaan: Bosnië en Herzegovina,
Sarajevo.
In het huis van een Romafamilie.

Bosnië en Herzegovina, Kakanj.
In het huis van Nuna Zemina Vehabović.

Volgende dubbele bladzijde: Bosnië en Herzegovina, Sarajevo.
Jadranka thuis.

Voorvechters van onze vrijheden

door Éric Fottorino

Mensenrechten. Een woord dat van ver komt. Niet meer dan een woord dat moet voorkomen dat de mens tot zijn eigen vijand verwordt. Hoeveel idealen en gevechten gaan schuil achter dit begrip? Hoeveel gekwelde gezichten die uit de wereld van de levenden zijn weggevaagd? Hoeveel handvesten, resoluties, protocollen en pacten, verdragen en petitie's? Hoeveel hoop en strijd tegen willekeur? En hoeveel plekken op deze planeet waar de macht van het recht uiteindelijk zal zegevieren over het recht — of on-recht — van de macht?

Het zijn steeds wankele overwinningen die nooit genoeg tegenwicht bieden tegen het „dat nooit meer” van de grote gevoelens die nergens toe leiden. En zo konden in de twintigste eeuw telkens weer genocides uitbreken, ook al zwoeren landen dure eden in de meest plechtige teksten en staan in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van december 1948 de volgende woorden vanaf de preambule in steen gebeiteld: „Overwegende, dat terzijdestelling van en minachting

voor de rechten van de mens geleid hebben tot barbaarse handelingen, die het geweten van de mensheid geweld hebben aangedaan en dat de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten, en vrij zullen zijn van vrees en gebrek, is verkondigd als het hoogste ideaal van iedere mens.” Hieruit vloeide artikel 1 van deze tekst voort waarop Eleanor Roosevelt en de Franse jurist René Cassin hun stempel hebben gedrukt: „Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.” De Shoah werd gevolgd door de massaslachting in Cambodja door Pol Pot en de Rode Khmer, de genocide in Rwanda en het bloedbad dat Servische soldaten aanrichtten onder Bosniërs in Srebrenica. Andere slachtpartijen in Latijns-Amerika, Darfoer, de Democratische Republiek Congo, Irak, Jemen en Syrië — om er maar enkele te noemen — blijven deze grondrechten van de mens aantasten. Grondrechten die door de internationale gemeenschap koste wat kost telkens weer als universeel, onvervreemdbaar en ondeelbaar worden aangemerkt.

Vorige dubbele bladzijde: **Moises Saman**

Libië, Zawiyah, 2011.

Een aanhanger van Khaddafi laat een portret van de dictator zien.

Hieronder: **Larry Towell**

Palestijnse gebieden, Gaza, 1993.

Kinderen spelen met plastic pistolen.

Moesten we de balans opmaken van de ergste wandaden die mensen tegen elkaar hebben begaan, dan moeten we ten minste drie soorten repressie op grote schaal belichten die na het einde van de tweede wereldoorlog gelijktijdig hebben plaatsgevonden.

Eerst was er het totalitaire en imperialistische staatscommunisme, met de sovjet goelag en zijn gevangenen, het smoren door Moskou van de opstanden in de satellietstaten van de voormalige USSR — Boedapest in 1956, Praag in 1968 — en de culturele revolutie in China met miljoenen doden tussen 1966 en 1968, en niet te vergeten het neerslaan van de studentenopstand van het Tiananmenplein en het bloedbad onder vreedzame Tibetanen. Daarna kwamen de koloniale oorlogen die, van Vietnam tot op het Afrikaanse continent, de burgerbevolking decimeerden, kinderen in kanonnenvoer veranderden, van vrouwen seksuele objecten maakten en miljoenen burgers op de vlucht deden slaan. Uiteraard waren er de oorlogen in Vietnam, maar ook in Algerije was er een oorlog aan de gang die toen gewoon als een opstand werd beschouwd. Ten slotte waren er de Latijns-Amerikaanse dictaturen, met Vargas in Brazilië, Pinochet in Chili en de militaire junta van generaal Videla in Argentinië. Deze regimes gelden als de sprekendste voorbeelden van mensenrechtenschendingen in de jaren zeventig van de twintigste eeuw. Wie is de jonge tegenstanders van het regime vergeten die uit helikopters in zee werden gegooid, of de onverzettelijke strijd van de Moeders van de Plaza de Mayo — door de militairen de „Dwaze Moeders van de

Alex Webb
Nicaragua, Puerto Cabezas, 1992.
Kind van de Miskito minderheid.

Plaza de Mayo” genoemd — om hun kinderen terug te vinden die tijdens de duistere periode in Argentinië werden ontvoerd? Deze moedige vrouwen ontvingen in 1992 de Sacharovprijs, die dit jaar dertig jaar bestaat.

We hoeven maar de namen van de winnaars van de Sacharovprijs te lezen om te beseffen dat de strijd voor de eerbiediging van de mensenrechten op alle fronten wordt gestreden: eerbiediging van de democratie, waarborging van de vrijheid van denken, strijd tegen foltering en elke vorm van discriminatie, veroordeling van willekeurige vrijheidsberovingen op grond van religie, ras, politieke overtuiging of seksuele geaardheid. Uit deze prestigieuze onderscheiding, die voor het eerst in 1988 werd toegekend aan Nelson Mandela en Anatoli Martsjenko (postuum), blijkt niet alleen de vastberadenheid van het Europees Parlement om de grondrechten te verdedigen. De prijs is ook bedoeld om de mannen en vrouwen te ondersteunen die grote risico's op zich nemen om in hun respectieve landen de eerbiediging van de vrijheden te bevorderen. Dat we hen voor het voetlicht brengen, komt vaak ook voort uit de wil hen tegen hun vijanden te beschermen en hen met luide stem te ondersteunen. Het verdedigen van de vrijheden en de democratie is immers op alle breedtegraden een gevaarlijke activiteit die vele activisten met hun leven hebben moeten bekopen. Tot de winnaars van de Sacharovprijs behoren

Volgende dubbele bladzijde: **Hiroji Kubota**
 Noord-Korea, Chongjin, 1986.
Een reusachtig portret van president Kim Il-sung bij de ingang van het staalindustrie-complex Kim Chaek.

eertijds anonieme helden die de spreekbuis van een strijd zijn geworden. Ik denk hierbij aan dokter Denis Mukwege, die in de Democratische Republiek Congo zoveel vreselijk verminkte vrouwen heeft gered, aan de jonge Pakistaanse Malala Yousafzai of aan Nadia Murad en Lamiya Aji Bashar, twee jezidische jonge vrouwen die zijn ontkomen aan de ergste gruweldaden van IS en daarna de fakkel van de strijd tegen de vrouwenhandel opnamen. Moeders, kunstenaars, een tekenaar, plaatselijke activisten tegen foltering of voor de vrede, vertegenwoordigers van etnische minderheden, en ook de Verenigde Naties als instelling: de Sacharovprijs is vanaf het begin toegekend op een veelzijdige en gedurfde manier om hulde te brengen aan de menselijkheid van degenen die de onmenselijkheid trotseren.

Sinds het begin van deze eeuw is er geen belangrijke protestbeweging die niet is ontstaan naar aanleiding van schendingen van de mensenrechten en de menselijke waardigheid. De Arabische revoluties zouden waarschijnlijk niet zijn losgebarsten als de jonge straatverkoper Mohamed Bouazizi zichzelf niet op 17 december 2010 in het Tunesische Sidi Bouzid in brand had gestoken uit wanhoop en als aanklacht tegen het onrechtvaardige systeem van Ben Ali en zijn clan. Nadat hem zijn kar en weegschaal waren afgenomen, was hij niemand meer. Het conflict in Syrië vindt zijn wortels in de foltering van jongens van dertien die op de muren van Damascus „Bashar, rot op!” hadden geschreven. De Syrische president ging vervolgens over tot andere moordpartijen tegen zijn

eigen volk waarbij meerdere malen gebruik werd gemaakt van chemische wapens met saringas om duizenden onschuldigen de dood in te jagen, eerst in Ghouta in 2013 en vier jaar later in Khan Sheikhoun in het noordwesten van het land. Uit de lijdensweg van Aleppo eind 2016 bleek eens te meer dat de regeringstroepen alle menselijkheid hadden laten varen, met medeplichtigheid van Rusland. Onder de duizenden beelden van de catastrofe is wereldwijd het beeld bijgebleven van Anas al-Basha, de „clown van Aleppo“, die de kinderen onder de vallende bommen vermaakte en die werd gedood door een luchtaanval „in een oord waar de diepste duisternis en de grootste gevaren heersten“ zoals zijn broer tijdens zijn begrafenis verklaarde.

De reis is niet voorbij. In de Democratische Republiek Congo worden met enige regelmaat slachtingen aangericht door milities en leger in een klimaat van chaos en totale straffeloosheid. Overvallen, afranselingen, ontvoeringen, verdrijvingen, de schendingen van de mensenrechten zijn niet meer te tellen in de Afrikaanse landen waar gewapende conflicten al vele jaren deel uitmaken van het dagelijks leven, van Nigeria tot Kameroen — onder leiding van Boko Haram — van Mali tot Somalië, in Sudan en in Tsjaad. We mogen niet vergeten dat in het oosten van Congo, in het gebied van de Grote Meren, tijdens de Tweede Wereldoorlog meer dan zes miljoen mensen zijn gedood, waardoor dit gebied een van de dodelijkste oorden in de moderne geschiedenis werd.

Latijns-Amerika blijft een van de plaatsen in de wereld waar een mensenleven weinig waard is. Volgens het laatste rapport van Amnesty International was de „noordelijke driehoek“ in Centraal-Amerika — Guatemala, El Salvador en Honduras — in 2016 een van de meest gewelddadige regio's ter wereld. „Het aantal moorden lag er hoger dan in de meeste conflictgebieden van de planeet. In El Salvador werden 108 moorden op 100 000 inwoners gepleegd en dat is een van de hoogste percentages ter wereld“. Hoewel de situatie in Colombia is verbeterd na het akkoord tussen de regering en de guerillastrijders van de Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (FARC), een bewijs dat verzoening mogelijk is tussen mensen die al vijftig jaar in vijandschap leven, glijdt Venezuela verder weg in de dictatuur van president Nicolás Maduro tegen een achtergrond van economische crisis, genuileerde democratische instellingen en de onderdrukking van tegenstanders van het regime.

Willen we de volledige kaart van recente flagrante schendingen van de mensenrechten uitvouwen, dan moeten we daaraan het minder bekende lot van de Hmong van Laos toevoegen en van de minderheden in Turkmenistan, een land dat zich verzet tegen elk onderzoek naar de toestand van de burgerlijke vrijheden. Ten slotte weten we allemaal dat de Middellandse Zee een begraafplaats is geworden van migranten uit Libië, Syrië, Jemen, Sudan en Mali, zonder dat er op korte termijn een oplossing in zicht is. Laten we ook wijzen op alle schendingen die de media ont-

Christopher Anderson
Chili, Santiago, 1995.
*Militaire parade ter ere van Augusto Pinochet
tegenover het presidentiële paleis.*

gaan en op de voorvechters van de vrijheden die in de dode hoek van de informatiemaatschappij zijn terechtgekomen.

Moeten we uit deze eindeloze opsomming van lijdenswegen en nederlagen afleiden dat de grondrechten terrein blijven verliezen? Zo simpel en dus zo somber liggen de zaken niet. Waarover praten we hier? François Zimeray, voormalig Frans ambassadeur voor de mensenrechten, heeft van de mensenrechten een duidelijke en nuchtere definitie gegeven: „Bij de mensenrechten”, zo schrijft hij, „gaat het noch om moraal noch om waarden. De eerbiediging ervan heeft niets te danken aan symbolen en nog minder aan verontwaardiging. Deze rechten zijn het resultaat van politieke compromissen en zijn bijgevolg onvolmaakt. Bestaande of niet-bestaande rechten worden toegepast of geschonden. Het recht niet te worden gefolterd, het recht op een eerlijk proces, het recht op gelijkheid van mannen en vrouwen, het recht van kinderen om kind te kunnen zijn. De eerbiediging van al deze rechten draagt bij tot de eerbiediging van de menselijke waardigheid. Dat is nu juist wat deze rechten hun morele gewicht verleent.” (Zimeray, F., *J’ai vu partout le même visage. Un ambassadeur face à la barbarie du monde*, Plon, Parijs, 2016).

Vorige dubbele bladzijde: **Thomas Dworzak**
Rusland, Grozny, 2002.
*Meisje met ballonnen. Op de achtergrond
de verwoestingen veroorzaakt door de twee
oorlogen in Tsjetsjenië.*

In het licht van deze visie zijn de mensenrechten er alleen maar op vooruitgegaan, vanaf het proces van Neurenberg (1945-1946), waar de kopstukken van het naziregime werden berecht, tot de oprichting van het Internationaal Strafhof (ICC) in 2002, het hoogtepunt van het universaliteitsbeginsel. Natuurlijk heeft deze halve eeuw, zoals we hebben gezien, zijn portie aan bloedige drama’s gekend. Maar de niet meer dan dertig artikelen van de Universele Verklaring van 1948, waarin met geen woord werd gerept over de situatie van kinderen, werden voortdurend aangevuld. In de loop der jaren hebben we nieuwe vormen van bescherming zien ontstaan, ten behoeve van vluchtelingen, staatlozen, vrouwen en kinderen. Op het niveau van de Verenigde Naties, de Raad van Europa en andere multilaterale instanties werden economische, sociale en culturele rechten afgekondigd en werd de strijd tegen discriminatie in detail vastgelegd en versterkt. In het geval van het ICC zien we de vooruitgang in de vorm van het ontstaan van een instantie die vooraf tegen mogelijke gewelddaden optreedt, in tegenstelling tot de andere bijzondere rechtbanken die, van Rwanda tot het voormalige Joegoslavië, achteraf zijn ontstaan nadat de tragedies zich hadden voltrokken, in strijd met het rechtsbegrip zelf.

Op het rekest van de verworvenheden kunnen we de aanvaarding in 2004-2005 van het recht op interventie schrijven, een recht dat in het internationale recht wordt erkend met deze expliciete formulering: verantwoordelijkheid om te beschermen. Deze

grote vooruitgang heeft echter een terugslag gekend na de internationale interventie in Libië. De westerse strijdkrachten hebben het aan hun toevertrouwde wettelijke mandaat overschreden en daardoor een meedogenloze regimewisseling veroorzaakt. Het is niet zeker of het recht op interventie ongeschonden uit het Libische avontuur tevoorschijn zal komen, ook al was de interventie in dit land noodzakelijk.

Het o zo kostbare begrip van de mensenrechten wordt thans, los van de voortdurende schendingen van de mensenrechten door autoritaire regimes, door een groot gevaar bedreigd: het weer ter discussie stellen van het universaliteitsbeginsel. Talrijke landen in Azië en in de Arabische wereld, maar ook de Verenigde Staten, proberen de reikwijdte van de mensenrechten in te perken uit naam van culturele verschillen en buitengewone omstandigheden die volgens deze landen het aanpassen en zelfs het omzeilen van deze rechten zouden rechtvaardigen op basis van dubieuze bijzonderheden. Als theorie geponeerd door Mahathir bin Mohamad, oud-premier van Maleisië, wordt de idee van „Aziatische waarden” door de Chinese autoriteiten gebruikt om te beweren dat deze bijzonderheden boven de internationale regels staan. François Zimeray schrijft hierover: „Uit naam van deze bijzonderheden zouden de burgerlijke en politieke vrijheden minder fundamenteel zijn dan de vrijheid om te produceren, te consumeren en te gehoorzamen”. Met andere woorden, er zijn mensenrechten en er zijn mensenrechten, er wordt met twee

maten gemeten. Er is een wedstrijd aan de gang tussen normen met een voorsprong voor nationale regels in naam van tradities en gewoonten, een terugtrekken op zichzelf, eenieder voor zich. Hetzelfde streven om het universaliteitsbeginsel van deze rechten in te perken zien we bij de leiders uit de islamitische landen van de Organisatie van Islamitische Samenwerking. Het in 1990 gepubliceerde Islamitische Handvest van de rechten van de mens verleent aan mannen en vrouwen geen gelijke rechten. Autocratische regimes hebben echter niet het alleenrecht op dit soort pogingen. De Verenigde Staten — onder het presidentschap van George W. Bush en dat van Donald Trump — hebben de grondrechten weliswaar behouden, maar op hun beurt ook ingeperkt middels praktijken die in hun ogen werden gerechtvaardigd door hogere belangen. Dit relativisme wordt geïllustreerd door de folteringen door het Amerikaanse leger in Irak en de schending van de vrijheden in de gevangenis van Guantánamo. In naam van welk recht mag een ander recht straffeloos worden opgeofferd?

Het universaliteitsbeginsel wordt bovendien aangevochten door drie Afrikaanse landen — Zuid-Afrika, Gambia en Burundi — die hebben aangekondigd zich uit het ICC (meer bepaald het Statuut van Rome) te willen terugtrekken onder het voorwendsel dat het Hof van Den Haag vooral Afrikaanse leiders in het vizier neemt. Een onterechte beschuldiging waaruit vooral de straffeloosheid blijkt die vele van deze leiders al decennialang genieten. „De Afrikaanse Unie blijft haar lidstaten ertoe

oproepen hun internationale verplichting tot het arresteren van de Sudanese president Omar Al Bashir, die door het Internationaal Strafhof wegens genocide wordt gezocht, naast zich neer te leggen”, laakt Amnesty International. „Uganda heeft hem in mei 2016 niet gearresteerd om hem aan het ICC uit te leveren en heeft dus niet aan zijn verplichtingen voldaan jegens de honderdduizenden mensen die tijdens het conflict in Darfoer werden vermoord en ontheemd.”

Uit deze ommekeer blijkt dat de universele rechten van de mens hun terrein moeten verdedigen tegen twee steeds machtigere tegenstanders: de soevereiniteit van gemeenschappen en het identitair denken. Het gevaar

is groot dat voor het individu geen plaats meer is in deze restrictieve benaderingen en dat wordt vergeten dat er rechten zijn die aan alle mensen worden toegekend, gewoonweg omdat zij leven en burgers van de wereld zijn, als volwaardige leden van het mensdom. Toch is de strijd nog niet verloren. Het is een niet-aflatend gevecht dat wordt gevoerd door allen die, waar ze ook leven en lijden, hun steentje bijdragen aan dit gemeenschappelijke bouwwerk. Een goed voorbeeld hiervan zijn de dertig winnaars van de Sacharovprijs, die sinds dertig jaar de deuren van de hoop openzetten en verhinderen dat deze deuren weer dichtgaan. De mensenrechten verdedigen betekent in de eerste plaats de voorvechters ervan verdedigen.

Sacharovprijs

De SACHAROVPRIJS voor de vrijheid van denken, die in 1988 voor het eerst werd toegekend aan Nelson Mandela en Anatoli Martsjenko, is het hoogste eerbewijs dat de Europese Unie toekent aan personen die zich inzetten voor de mensenrechten. Hij is bedoeld om erkenning te betuigen aan individuen, groeperingen en organisaties die een uitzonderlijke bijdrage hebben geleverd aan de vrijheid van denken. Door middel van de Sacharovprijs en het Sacharovprijsnetwerk ondersteunt de EU de prijswinnaars, waardoor ze gesterkt worden en aan gezag winnen in hun strijd.

De prijs is tot dusver toegekend aan dissidenten, politieke leiders, journalisten, advocaten, activisten uit het maatschappelijk middenveld, schrijvers, moeders en echtgenotes, leiders van minderheden, een antiterroristische groep, vredesactivisten, een strijder tegen marteling, een cartoonist, een gewetensbezwaarde die een lange gevangenisstraf uitzit, een filmmaker, een kind dat vecht voor het recht op onderwijs en zelfs de VN als geheel. De vrijheid van meningsuiting, het waarborgen van de rechten van minderheden, de eerbiediging van het internationaal recht, de ontwikkeling van democratie en de verwezenlijking van de rechtsstaat zijn de belang-

rijkste gebieden waarop de laureaten actief zijn.

Het Europees Parlement reikt de Sacharovprijs, waaraan een geldbedrag van 50 000 EUR is verbonden, tegen het eind van elk jaar uit tijdens een formele plenaire vergadering in Straatsburg. De fracties van het Parlement mogen elk kandidaten voordragen, net als individuele leden met de steun van ten minste 40 leden voor iedere kandidaat. De voorgedragen kandidaten worden gepresenteerd tijdens een gezamenlijke vergadering van de Commissie buitenlandse zaken, de Commissie ontwikkelingssamenwerking en de Subcommissie mensenrechten, en de leden van de voltallige commissies stemmen over de voordrachten om tot een shortlist van drie kandidaten te komen. De uiteindelijke winnaar of winnaars van de Sacharovprijs worden gekozen door de Conferentie van voorzitters, een orgaan van het Europees Parlement dat bestaat uit de fractievoorzitters van alle fracties die in het Parlement zijn vertegenwoordigd en dat wordt voorgezeten door de voorzitter van het Europees Parlement, waardoor de keuze van de winnaars een echte Europese keuze wordt.

De winnaars

- 2017** Democratische oppositie in Venezuela
- 2016** Nadia Murad en Lamiya Aji Bashar
- 2015** Raif Badawi
- 2014** Denis Mukwege
- 2013** Malala Yousafzai
- 2012** Nasrin Sotoudeh en Jafar Panahi
- 2011** Arabische Lente (Mohamed Bouazizi, Ali Ferzat, Asmaa Mahfouz, Ahmed El Senussi en Razan Zaitouneh)
- 2010** Guillermo Fariñas
- 2009** Memorial (Oleg Orlov, Sergej Kovalev en Ljoedmila Aleksejeva namens Memorial en alle andere mensenrechtenverdedigers in Rusland)
- 2008** Hu Jia
- 2007** Salih Mahmoud Mohamed Osman
- 2006** Aljaksandr Milinkevitsj
- 2005** Damas de Blanco, Hauwa Ibrahim, Verslaggevers zonder Grenzen
- 2004** Vereniging van journalisten van Belarus
- 2003** Secretaris-generaal van de Verenigde Naties Kofi Annan en het voltallige VN-personeel
- 2002** Oswaldo José Payá Sardiñas
- 2001** Izzat Ghazzawi, Nurit Peled-Elhanan, Dom Zacarias Kamwenho
- 2000** ¡Basta Ya!
- 1999** Xanana Gusmão
- 1998** Ibrahim Rugova
- 1997** Salima Ghezali
- 1996** Wei Jingsheng
- 1995** Leyla Zana
- 1994** Taslima Nasreen
- 1993** Oslobodjenje
- 1992** Las Madres de Plaza de Mayo
- 1991** Adem Demaçi
- 1990** Aung San Suu Kyi
- 1989** Alexander Dubček
- 1988** Nelson Rolihlahla Mandela en Anatoli Martsjenko (postuum)

De rol van het Europees Parlement

Volgens opiniepeilingen vinden de EU-burgers dat eerbiediging van de mensenrechten de waarde is die het Europees Parlement als eerste moet verdedigen. Mensenrechten zijn verankerd in de Unieverdragen en in het Handvest van de grondrechten, evenals in het buitenlandbeleid van de EU, waaronder het actieplan inzake mensenrechten en democratie voor 2015-2020. In de betrekkingen met derde landen is de Unie gebonden aan het bevorderen van democratie, de rechtsstaat, de universaliteit en de ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, de eerbiediging van de menselijke waardigheid, de beginselen van gelijkheid en solidariteit en de eerbiediging van de beginselen van het Handvest van de VN en het internationale recht. De rol van het Europees Parlement is van doorslaggevend belang bij het verdedigen en bevorderen van democratie, vrijheid van meningsuiting, eerlijke verkiezingen en universele mensenrechten.

Het Europees Parlement reikt niet alleen de Sacharovprijs uit, maar ondersteunt en verdedigt de mensenrechten door middel van resoluties over dringende mensenrechtenkwesties, een jaarlijks rapport over mensenrechten en democratie in de wereld en het EU-beleid op dat gebied, parlementaire dialoog en diplomatie met de autoriteiten in derde landen, hoorzittingen over mensenrechtenkwesties in zijn commissies, en de deelname aan verkiezingswaarnemingsmissies over de hele wereld, gemeenschappelijke acties in het kader van het Sacharovprijsnetwerk, de Sacharovbeurs voor mensen-

rechtenactivisten en andere activiteiten ter bevordering van de mensenrechten in samenwerking met nationale parlementen en maatschappelijke organisaties.

In zijn dringende mensenrechtenresoluties, die tijdens iedere plenaire zitting in Straatsburg worden aangenomen, brengt het Parlement mensenrechtenschendingen in de hele wereld onder de aandacht en vormt hierover een standpunt. Het herhaalt ook zijn ondubbelzinnige standpunten over de voorkoming van marteling en tegen de doodstraf, voor de bescherming van mensenrechtenactivisten, voor het voorkomen van conflicten, voor de rechten van vrouwen en kinderen, voor de bescherming van minderheden en voor de rechten van inheemse volkeren en van personen met een handicap in de gehele wereld. De resoluties van het Europees Parlement vormen vaak de basis voor maatregelen van de Raad van Ministers van de Unie, de Europese Commissie en de Europese Dienst voor extern optreden en hebben soms een onmiddellijk effect op het handelen van de betrokken regeringen.

Het Europees Parlement houdt toezicht op de externe betrekkingen van de EU en kan op grond van zijn wetgevende bevoegdheden de sluiting van EU-verdragen met derde landen blokkeren indien sprake is van ernstige schendingen van de mensenrechten of de democratische beginselen. Het Parlement dringt dan ook aan op strikte naleving van de mensenrechtenclausules die systematisch in deze overeenkomsten worden opgenomen.

In april 2011 riep het Parlement de EU op om de onderhandelingen over een associatieverdrag tussen de EU en Syrië op te schorten en in september 2011 werd de samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en Syrië gedeeltelijk geschorst „totdat de Syrische autoriteiten een einde maken aan de systematische schendingen van de mensenrechten”.

In het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) en het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking van de EU is in de EU-wetgeving het doel van „ontwikkeling en versterking van de democratie en de rechtsstaat, alsmede eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden” vastgelegd. Deze doelstelling is grotendeels dankzij het Europees Parlement uitdrukkelijk in het Verdrag opgenomen. Ieder jaar neemt het Parlement zijn eigen rapport aan over het jaarverslag van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid/ vicevoorzitter van de Commissie over de voornaamste aspecten van en fundamentele keuzes die gemaakt zijn in het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU.

De Subcommissie mensenrechten (DROI) is het orgaan dat vooral verantwoordelijk is voor het werk van het Parlement inzake mensenrechten en initieert regelmatig discussies waarin leden van het Europees Parlement, internationale spelers, deskundigen en het maatschappelijk middenveld mensenrechtenkwesties aan de orde kunnen stellen en

internationale actie van de EU op het gebied van deze kwestie kunnen voorstellen of evalueren. DROI nodigt ook geregeld andere EP-commissies uit voor deze discussies of neemt deel aan de discussies van deze commissies. De verslagen en resoluties van deze subcommissie worden goedgekeurd door de Commissie buitenlandse zaken. Ook de Commissie ontwikkelingssamenwerking debatteert regelmatig over mensenrechten in ontwikkelingslanden. Delegaties van de commissies stellen mensenrechtenkwesties ook aan de orde tijdens bezoeken aan landen.

Het Parlement heeft zijn rol in de verdediging van de mensenrechten ook versterkt door de parlementaire democratie en parlementaire politieke dialoog wereldwijd te ondersteunen, door zijn permanente delegaties hoorzittingen te laten houden met vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld van derde landen en door ad-hocdelegaties uit te zenden om de mensenrechtensituatie ter plaatse te beoordelen. De belangrijkste fora voor politieke dialoog tussen het Europees Parlement en parlementsleden van derde landen zijn de Paritaire Parlementaire Vergadering EU-ACS, de Parlementaire Vergadering van de Unie voor het Middellandse Zeegebied, de Euro-Latijns-Amerikaanse Parlementaire Vergadering en de Parlementaire Vergadering Euronest met Oost-Europese partners.

Het Europees Parlement heeft zijn begrotingsbevoegdheden gebruikt om de gereserveerde middelen voor programma's ter

bevordering van democratie en mensenrechten substantieel te verhogen en heeft zich met succes ingezet voor de instandhouding van het Europees instrument voor democratie en mensenrechten (EIDHR), een belangrijk financieel en politiek instrument ter ondersteuning van het maatschappelijk middenveld en verdedigers van mensenrechten, vooral diegenen die in levensgevaar zijn. Het Parlement zet zich, ter bekroning van zijn mensenrechtenactiviteiten, in voor vrije en

eerlijke verkiezingen in landen buiten de EU, omdat die van essentieel belang zijn voor het bevorderen van democratie en het verbeteren van de democratische legitimiteit en het vertrouwen van burgers in instellingen. Leden van het Europees Parlement nemen geregeld deel aan of geven leiding aan de verkiezingswaarnemingsmissies van de EU en streven er zo naar dat het recht van mensen om hun leiders te kiezen volledig geëerbiedigd wordt.

Volgende dubbele bladzijde: **Nikos Economopoulos**
Turkije, Yozgat, 1990.
Politieke bijeenkomst.

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de
Europese Unie, 2017

Print

ISBN 978-92-846-1592-6

doi:10.2861/576230

QA-01-17-954-NL-C

PDF

ISBN 978-92-846-1565-0

doi:10.2861/808036

Printed by Bietlot in Belgium

Voor meer informatie, ga naar:

europarl.europa.eu

europarl.europa.eu/sakharov

Publicatiebureau

